

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO
PROGRAMA

JUSTINA STAŠAITYTĖ
II kurso studentė

**MIESTO DIPLOMATIJOS VAIDMUO KOVOJE SU KLIMATO
KAITA: NIUJORKO ATVEJO ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas:
Dr. Marijuš Antonovič

Vilnius, 2022

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Stašaitytė J. Miesto diplomatijos vaidmuo kovoje su klimato kaita: Niujorko atvejo analizė: Tarptautinių santykių ir diplomatijos, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas Dr. M. Antanovič. – V., 2022. – 55 p.

Reikšminiai žodžiai: klimato diplomatija, klimato kaita, klimato politika, miesto diplomatija, miestų tinklai, paradiplomatija, šiltnamio efektą sukeliančios dujos.

Šiame darbe nagrinėjamas miesto diplomatijos vaidmuo kovoje su klimato kaita, remiantis Niujorko atvejo analize. Atliekama paradiplomatijos ir miesto diplomatijos literatūros apžvalga, nurodant, kad miestai įgauna vis didesnę svarbą ekonominiu, politiniu, aplinkos ir visuomeniniu požiūriu. Išanalizavus Tarptautinių susitarimų ir miestų tinklų svarbą klimato kaitos politikoje, atliekama Niujorko miesto atvejo analizė. Galiausiai prieinama išvados, jog klimato kaita yra tokia problema, kurios be miestų yra neįmanoma išspręsti, todėl diplomatinė miestų rolė yra išaugusi.

Turinys

ĮVADAS.....	5
1. PARADIPLOMATIJOS/MIESTO DIPLOMATIJOS ANALIZĖS GALIMYBĖS	9
1.1. Paradiplomacijos koncepcijos formavimasis	9
1.2. Miesto diplomacija literatūroje.....	11
1.3. Miestų tinklai - tarptautinių santykių dalyviai.....	14
2. KLIMATO KAITOS POLITIKA/KLIMATO DIPLOMATIJA	19
2.1. Tarptautinių institucijų ir susitarimų svarba klimato kaitos politikoje	20
2.2. Miestų įsitraukimas į klimato kaitos politiką.....	24
3. Į KLIMATO KAITĄ ORIENTUOTI TARPTAUTINIAI MIESTAI: NIUJORKO ATVEJO ANALIZĖ 27	
3.1 Niujorko kovos su klimato kaitos programa	29
3.2 Niujorko veikla miestų tinkluose	35
3.3 Niujorko klimato politikos rezultatai tarptautiniame kontekste.....	37
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	41
Literatūra	42
Priedai	49
SUMMARY	54

IVADAS

Iš žymių mokslininkų pateiktų naujausių duomenų matyti, kad vyksta beprecedenčiai pasaulio klimato pokyčiai. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, nurodo, jog klimato kaita – tai vienas didžiausių mūsų laikų pavojų ir iššūkių¹. Tuo tarpu, Jungtinių tautų organizacija pabrėžia, kad šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) koncentracija yra didžiausia per 2 milijonus metų, o išmetamų teršalų kiekis ir toliau didėja. Vienas iš tiesioginių ir akivaizdžiausių visuotinio atšilimo padarinių yra temperatūros kilimas visame pasaulyje. Žemėje dėl klimato kaitos dabar apie 1,1°C šilčiau nei XX a. pabaigoje, o paskutinis dešimtmetis (2011–2020 m.) buvo šilčiausias istorijoje². Visgi, klimato kaita veikia ne tik temperatūros pokyčius planetoje. Ekstremalūs orai yra dar vienas visuotinio atšilimo padarinys. Remiantis Tarpvvyriausybinės klimato kaitos komisijos (IPCC) ataskaita, dėl visuotinio atšilimo visuose pasaulio regionuose didėja ir kai kuriais atvejais negrįžtamai kinta kritulių modeliai, vandenynai ir vėjai. Ataskaitoje prognozuojamas ir didesnis ekstremalių meteorologinių reiškinių, įskaitant jūros vandens temperatūros šuolius, dažnumas ir intensyvumas Europoje bei įspėjama, kad temperatūros pakilimas 2°C padarys milžinišką poveikį tiek gamtai, tiek ir žmonėms³. Visgi, anot tyrėjų vienas dramatiškiausių globalinio atšilimo padarinių yra Arkties jūros ledo sumažėjimas. Tirpstantis poliarinis ledas Arkties ir Antarkties regionuose kartu su ledo lakštų ir ledynų tirpimu Grenlandijoje, Šiaurės Amerikoje, Pietų Amerikoje, Europoje ir Azijoje tiesiogiai veikia jūros lygio ženklių didėjimą. Remiantis JAV aplinkos apsaugos agentūra pasaulinis jūros lygis nuo 1870 m. pakilo maždaug 20 cm, ir tikimasi, kad kilimo tempas artimiausiais metais paspartės⁴. Kylantis jūros lygis kelia grėsmę pakrančių bendruomenėms ir ekosistemoms. Visgi, jei klimato kaitos negalima pasukti priešinga linkme, nedvejojama, kad galima sušvelninti jos poveikį ir prisitaikyti prie jos padarinių. Visuotinį atšilimą, laipsnišką Žemės paviršiaus, vandenynų ir atmosferos kaitimą, sukelia žmogaus veikla, pirmiausia deginant iškastinį kurą, kuris pumpuoja į atmosferą anglies dioksidą (CO₂), metaną ir kitas ŠESD. Taigi, klimato kaitos švelninimo veiksmais siekiama sumažinti į atmosferą išmetamų teršalų kiekį, pavyzdžiui, kuriant ir diegiant švarios energijos technologijas ir didinant miškų plotus⁵.

¹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, „Bendra informacija apie klimato kaitą“, LRV, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/bendra-informacija-apie-klimato-kaita>.

² United Nations, „What Is Climate Change?“, UN, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>.

³ Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba, „Klimato kaita. Ką daro ES?“, Consilium Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/climate-change/>.

⁴ Alina Bradford, Stephanie Pappas, „What are the effects of global warming?“, Livescience, žiūrėta 2022 m. vasario 6 d., <https://www.livescience.com/37057-global-warming-effects.html>.

⁵ Europos Sąjunga, „Kas yra klimato kaita?“, Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://europa.eu/youth/get-involved/sustainable-development/what-climate-change_lt.

Siekdami kovoti su klimato kaita ir neigiamais jos padariniais, pasaulio lyderiai JT klimato kaitos konferencijoje (COP21) Paryžiuje 2015 m. gruodžio 12 d. pasiekė proveržį: istorinį Paryžiaus susitarimą. Sutartis nustatė ilgalaikius tikslus, kuriais vadovausis visos šalys, siekdamos sumažinti klimato kaitos poveikį ir reaguoti į jos padarinius. Dažnai tarptautinėse derybose daugiausia dėmesio skiriama diskusijoms apie klimato kaitos veiksnių ekonomiką ir susitarimus dėl finansavimo mechanizmų, tuo tarpu vietos lygmeniu yra keliami klausimai dėl vietos valdžios kompetencijos ir pajėgumų trūkumo bei sprendžiama kaip miestai gali spręsti klimato kaitos problemas kartu atsižvelgdami į miestų infrastruktūros ir paslaugų teikimo klausimus⁶. Šiais laikais daugelio iššūkių priežastis yra sparti urbanizacija. Mokslininkų išvados rodo, jog žmogaus klimato kaitą skatinanti veikla ir tolesnė urbanizacija kartu su vis dažnesniais temperatūros ekstremumais, padidins karščio bangų stiprumą. Taip pat, teigiama, jog urbanizacija skatina vidutinį ir gausų kritulių kiekį virš miestų, o todėl ir nutekėjimo intensyvumą. Prognozuojama, kad pakrančių miestuose dėl dažnesnių ekstremalių jūros lygio įvykių (dėl jūros lygio kilimo ir audros antplūdžio) ir ekstremalių kritulių / upių tėkmės įvykių potvynių tikimybė bus didesnė⁷. Todėl miestų vyriausybės ir politikos formuotojai turi priimti sprendimus, kaip valdyti urbanizacijos poveikį ne tik klimato kaitai, tačiau ir skurdui, nelygybei, užimtumui, paslaugoms, transportui ir bendrai politikai⁸.

Per pastaruosius du ar tris dešimtmečius miestai įgavo vis didesnę vaidmenį valdant pasaulinį klimato kaitos valdymą⁹ ir koalicijos, tokios kaip C40 Climate Leadership Group (toliau – C40), nuo 2011 m. įkvėpė daugiau nei 14 000 miestų klimato veiksmų programų¹⁰. Klimato kaita dabar yra tvirtai laikoma problema, dėl kurios miestai gali teisėtai susirūpinti, o 2021 m. Belgijos instituto „Tarptautinių asociacijų sąjunga“ atlikti tyrimai nustatė 49 tarptautines organizacijas, kurių pavadinimuose yra žodžių

⁶ David Dodman, Jane Bicknell and David Satterthwaite, *Adapting cities to climate change: understanding and addressing the development challenges* (Routledge, 2012).

⁷ Valerie Masson-Delmotte, Panmao Zhai, Anna Pirani, Sarah L. Connors, Clotilde Péan, Sophie Berger, Nada Caud, Yang Chen, Leah Goldfarb, Melissa I. Gomis, Mengtian Huang, Katherine Leitzell, Elisabeth Lonnoy, J.B. Robin Matthews, Thomas K. Maycock, Tim Waterfield, Ozge Yelekçi, Rong Yu, Baiquan Zhou, „Climate Change 2021: The Physical Science Basis“, IPCC, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM_final.pdf.

⁸ Meera Murali, Joseph Feyertag, Tom Hart, Amina Khan, Ian Langdown, Paula Lucci, Stephen Gelb, „10 things to know about the impacts of urbanisation“, ODI, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.odi.org/publications/11218-10-things-know-about-impacts-urbanisation>.

⁹ Vinicius Mendes, „Public policies and transnational city networks: strengthening the agency on global climate change governance“ (pranešimas konferencijoje: 2018 Utrecht Conference on Earth System Governance), žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://www.researchgate.net/publication/329130999_Public_policies_and_transnational_city_networks_strengthening_the_agency_on_global_climate_change_governance.

¹⁰ The Global Governance Futures program, „Make or Break: How Will Cities Shape Future Global Challenges?“, GGFutures, žiūrėta 2022 m. sausio 8 d., <https://www.ggfutures.net/analysis/how-will-cities-shape-future-global-challenges>.

junginys „*Climate change*“ bei 179 tarptautines organizacijas, kurių pavadinimuose yra žodis „*Climate*“¹¹. Taigi, klimato diplomatija vis dažniau siejama ir su miestais bei klimato politikos valdymas tapo vis atviresnis nevalstybiniam veikėjams¹². Anot H. Bulkeley ir M. M. Betsill, dešimtajame dešimtmetyje mokslo bendruomenei, nacionalinėms vyriausybėms ir tarptautinėms organizacijoms diskutuojant apie klimato kaitą, Europos ir Šiaurės Amerikos savivaldybių institucijos taip pat pradėjo telktis šiais klausimais. Autorės tyrimais patvirtino didėjančią klimato kaitos reikšmę miesto tvarumo politikoje, nurodant, jog daugelyje pasaulio miestų naujos ŠESD emisijų mažinimo programos buvo lydimos atvirų nuorodų į energijos tiekimo miestams saugumo ir nepriklausomybės didinimą bei gyventojų energijos sąnaudų mažinimą¹³. V. C. Broto taip pat nurodo miestus ir miestų zonas kaip strategines klimato kaitos veiksmų arenas, aiškindama, jog tarptautinė plėtros politika 2015 m. pateikė konsoliduotą požiūrį šiuo klausimu, kadangi subvalstybinių veikėjų atsakas į klimato kaitą formuoja ir pasaulinę klimato politiką¹⁴.

Problema: Taigi, kaip nurodo M. Acuto – miestai vis dar yra nematomi tarptautinių santykių dalyviai, kurių rolė tarptautinių santykių disciplinoje yra neįvertinama nepaisant reikšmingo įsitraukimo į globalių problemų sprendimą. Tad šiuo darbu sieksiu išanalizuoti miestų ir miesto diplomatijos rolę kovoje su viena svarbiausių šių laikų tarptautinių problemų - klimato kaita, remiantis vieno didžiausio pasaulio miestų Niujorko atvejo analize.

Tikslas: Susisteminius paradiplomatijos ir miesto diplomatijos teorijos įžvalgas išsiaiškinti kaip miestai bando paveikti globalią klimato kaitos valdyseną, remiantis Niujorko atvejo analize.

Uždaviniai:

1. Atlikti paradiplomatijos ir miesto diplomatijos literatūros apžvalgą;
2. Išanalizuoti Tarptautinių susitarimų ir miestų tinklų svarbą klimato kaitos politikoje;
3. Išsiaiškinti į klimato kaitą orientuotas miestų iniciatyvas, remiantis Niujorko atvejo analize.

Darbo struktūra:

1. Paradiplomatijos koncepcijos formavimasis ir miesto diplomatijos aiškinimas literatūroje papildomai analizuojant miestų tinklų kaip tarptautinių santykių dalyvių rolę;

¹¹ Union of International Organisations, „Yearbook of International Organizations“, YBIO, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://uia.org/ybio?name=CLIMATE+CHANGE> ir <https://uia.org/ybio?name=CLIMATE>.

¹² Mendes, *Public policies and transnational*.

¹³ Harriet Bulkeley, Michele M. Betsill, „Revisiting the urban politics of climate change“ *Environmental politics* 22, no. 1 (2013): 136-154.

¹⁴ Vanesa Castan Broto, „Urban governance and the politics of climate change“ *World development* 93 (2017): 1-15.

2. Klimato kaitos politikos bruožai ir tarptautinių susitarimų bei organizacijų svarba klimato diplomatijoje, įskaitant ir miestų tinklus;
3. Niujorko miesto, kaip klimato politikos lyderio, veiksmų ir rolės tarptautiniame kontekste analizė.

Metodologija ir tyrimo metodai: Siekiant įvykdyti užsibrėžtus bus atliekamas kokybinis tyrimas - atvejo studija. Nors klimato politika yra pasaulinio masto reiškinys, šiame darbe analizuojama Niujorko klimato kaitos strategiją, atsižvelgiant į miesto politinę svarbą, ilgalaikius įsipareigojimus kovoti su klimato kaita bei turint omenyje, kad Niujorkas buvo pasaulinis klimato politikos ir praktikos lyderis bent nuo 2007 m., kai miestas paskelbė pirmąjį savo ilgalaikį tvarumo planą. Atvejo analizė apims nuodugnų ir išsamų Niujorko miesto strateginių klimato dokumentų, mokslinių bei žurnalistinių straipsnių apie Niujorko veiklą klimato politikoje analizę.

1. PARADIPLOMATIJOS/MIESTO DIPLOMATIJOS ANALIZĖS GALIMYBĖS

Diplomatija yra vienas seniausių mechanizmų valdančių tarptautinę sistemą. Dažniausiai šis mechanizmas siejamas su valstybėmis. Tarptautinių santykių disciplinoje, ilgą laiką buvo remiamasi supratimu, kad tik valstybės, tarptautinės organizacijos ir tam tikros išimtys yra tinkamos analizuoti tarptautinius santykius. Visgi, užginčijus šią poziciją diskusijose dėl transnacionalizmo grupė mokslininkų pasisakė už tarptautinių korporacijų ir įvairių valstybės struktūrų (pavyzdžiui, ministerijų ar valstybės sekretoriatų) įtraukimą į tarptautinių santykių studijas, tačiau subnacionalinis komponentas nebuvo svarstomas. Taigi, jei darome prielaidą, kad diplomatija yra ne tik „dialogas tarp valstybių“¹⁵, bet ir „atstovavimo, bendravimo ir derybų mechanizmas, per kurį valstybės ir kiti tarptautiniai veikėjai vykdo savo reikalus“¹⁶, atsiranda „minkštasis diplomatijos apvalkalas“¹⁷, kuriame veikia įvairūs diplomatinėje sąveikoje dalyvaujantys veikėjai: NVO, tarptautinės korporacijos, regionai ir miestai.

1.1. Paradiplomacijos koncepcijos formavimasis

Pirmieji paradiplomacijos terminą į akademines diskusijas įvedė P. Soldatos¹⁸ ir I. Duchacek¹⁹, nurodydami, kad paradiplomacija yra pasaulinės globalizacijos ir regionalizacijos aspektas, per kurį subvalstybiniai ir nevalstybiniai subjektai užima vis didesnę vaidmenį pasaulio politikoje. XX a. aštuntajame dešimtmetyje Duchacek'o redaguotose knygose nurodoma, kad „Pasaulinę paradiplomaciją sudaro politiniai kontaktai su tolimomis tautomis, kurias necenzūruojamos vyriausybės palaiko ne tik su prekybos, pramonės ar kultūros centrais kituose žemynuose, bet ir su įvairiomis užsienio šalių vyriausybių šakomis ar agentūromis“²⁰.

Kiek vėliau, I. Duchacek²¹ ir R. Kaiser²² išskyrė tris paradiplomacijos tipus:

- i. tarpvalstybinė regioninė paradiplomacija, apimanti kaimyninių regionų bendradarbiavimą peržengiant nacionalines sienas (tarpvalstybinis bendradarbiavimas);

¹⁵ Adam Watson, *Diplomacy: The dialogue between states* (Routledge, 2013).

¹⁶ Jan Melissen, *Diplomatie: raderwerk van de internationale politiek*. Uitgeverij Van Gorcum, 1999.

¹⁷ Jozef Batora, Nik Hynek, „Fringe players and the diplomatic order” (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 7.

¹⁸ Panayotis Soldatos, „An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors” kn. *Federalism and international relations: The role of subnational units* (Clarendon Press Oxford, 1990), 34-53.

¹⁹ Ivo D. Duchacek, *The Territorial Dimension of Politics: Within, Among, and Across Nations* (Routledge, 1986), 240.

²⁰ *Ibid*, 246-247.

²¹ Ivo D. Duchacek, „Perforated sovereignties: towards a typology of new actors in international relations” kn. *Federalism and international relations: The role of subnational units* (Clarendon Press Oxford, 1990), 14-15.

²² Robert Kaiser, „Sub-State Governments in International Arenas: Paradiplomacy and Multi-level Governance in Europe and North America” kn. *Mastering Globalization* (Routledge, 2005), 90–103.

- ii. regioninė paradiplomacija, apimanti bendradarbiavimą su užsienio šalių regionais (tarpvalstybinis bendradarbiavimas); bei
- iii. globali paradiplomacija, apibrėžta kaip tarptautiniai ryšiai su užsienio centrinėmis vyriausybėmis, tarptautinėmis organizacijomis, verslu, interesų grupėmis, NVO ir pan.

J. Magone²³ pasiūlė dar vieną paradiplomacijos tipą ar lygį - tarpvalstybinę įvairovę, sukurtą nacionalinių vyriausybių, kurioje skirtingos vietos ir regionų valdžios institucijos, įmonės, universitetai, žiniasklaida ir kt. vaidina pagrindinį vaidmenį įgyvendinant bendrus projektus.

Autoriai siekė suprasti naujai pristatytą koncepciją ja abejojo ir aiškino, jog vargu ar galima kalbėti apie paradiplomaciją, nes labai svarbi tarptautinė necentrinės vyriausybės veikla - tikrai dinamiškas ir labai motyvuotas, kasdienis, tarptautinis/regioninis demokratinio valdymo susilieėjimas, kuris nėra „nenormali“ ar „lygiagreti“ diplomatijos forma, veikiausiai tai net nėra diplomatija. Tyrėjai nurodė, kad tikslesnis ir teisingesnis necentrinės vyriausybės tarptautinio dalyvavimo apibūdinimas būtų – „postdiplomacija“, nes tai procesas, peržengiantis Nacionalinę valstybę²⁴.

Šiek tiek skirtingas koncepcijas pateikė Ciekemans'as ir Cornago. Cornago apibūdino paradiplomaciją kaip „necentrinių vyriausybių dalyvavimą tarptautiniuose santykiuose per nuolatinių ar *ad-hoc* kontaktų užmezgimą su užsienio viešaisiais ar privačiais subjektais, kurių tikslas - skatinti socialinius ir ekonominius ar kultūrinius klausimus, taip pat bet kurią kitą užsienio dimensiją jų konstitucinių kompetencijų.“²⁵. Autorius teigia, kad paradiplomacijos fenomenas gali būti suvokiamas kaip novatoriškas procesas, sukuriantis savo praktikos, institucijų ir diskurso modelius, per kuriuos subvalstybiniai subjektai meta iššūkį tradicinei diplomatijai²⁶. Tuo tarpu, Ciekemans'as nurodo, kad tokie subnacionaliniai veikėjai kaip Kvebekas, Flandrija ar Katalonija, turintys didelę konstitucinę autonomiją savo valstybėse, tarptautine veikla rodo bruožus, kurie leidžia ją palyginti su tradicine diplomatija²⁷. Tačiau, abu tyrėjai siūlo naudoti terminą „subvalstybinė diplomatija“, nes anot autorių, sąvoka geriausiai atspindi regionų ar miestų tarptautinės veiklos praktiką šiuolaikinėje tikrovėje.

²³ Jose M. Magone, „Para-Diplomacy Revisited: The Structure of Opportunities of Global Governance and Regional Actors“, Paradiplomacia, žiūrėta 2020 m. gegužės 30 d., <http://paradiplomacia.org/upload/downloads/66fc7ecc666b857d415ee890307ab79cjosemagonefinal.pdf>.

²⁴ Inaki Aguirre, „Making sense of paradiplomacy? An intertextual enquiry about a concept in search of a definition“ kn. *Regional & Federal Studies* 9(1) (Taylor & Francis, 1999), 205.

²⁵ Noe Cornago, „Diplomacy and paradiplomacy in the redefinition of international security: Dimensions of conflict and co-operation“ kn. *Regional & Federal Studies* 9(1) (Taylor & Francis, 1999), 40.

²⁶ Noe Cornago, „Perforated sovereignties, agonistic pluralism and the durability of (para) diplomacy“ kn. *Sustainable diplomacies* (London: Palgrave Macmillan, 2010), 100.

²⁷ David Ciekemans, „Regional sub-state diplomacy from a comparative perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia and Flanders“ *The Hague Journal of Diplomacy* 5, no. 1-2 (2010): 37-64.

Taigi, paradiplomatija pristatė trečiąjį pasaulį, kuriame necentrinės vyriausybės yra tikri tarptautinės sistemos veikėjai, kurių negalima suprasti naudojant vien tik ekonominius instrumentus ar tarptautinių santykių teoriją²⁸.

Pastaruoju metu vis didesnio susidomėjimo sulaukia ir „miesto diplomatijos“ terminas, ypač kaip paradiplomatijos ir viešosios diplomatijos kryptis. Pačios sunkiausios pasaulio problemos - klimato pokyčiai, pabėgėlių perkėlimas, pajamų nelygė - dažniausiai sutelkiamos į miestus, o perspektyviausi ir kūrybiškiausi sprendimai iškyla iš jų įtraukiančios politikos ir klestinčių inovacijų ekosistemų.

1.2. Miesto diplomatija literatūroje

Miesto diplomatija apibrėžiama kaip „oficialių miestų atstovų užmezgti išoriniai santykiai su kitais veikėjais, ypač su kitais miestais, nacionalinėmis valstybėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir korporacijomis“. Taip pat nurodoma, kad miesto diplomatiją galime suprasti ir kaip „institucijas ir procesus, kuriais miestai <...> užmezga santykius su veikėjais tarptautinėje politinėje arenoje, siekdami atstovauti sau ir savo interesams vieni kitiems“²⁹. Tuo tarpu, miesto diplomatija, kaip paradiplomatijos šaka, pripažinimo sulaukė visai neseniai. Manoma, kad egzistuoja dvi pagrindinės jėgos, įgalinančios miestus kaip tarptautinius veikėjus: globalizacija ir decentralizacija³⁰. Visgi, diplomatinė miestų svarba dažniausiai siejama su globalizacijos reiškiniu. Miestams vis labiau funkcionuojant kaip savarankiškiems dariniams, didėja miesto tapatybės svarba tautinio tapatumo atžvilgiu³¹. Taip pat, kai kuriems svarbiausiems pasaulio miestams pastaraisiais dešimtmečiais suteikta galia, o jų įgalinimas yra pasaulio politikos pobūdžio pokyčių atspindys³².

Šiuolaikinio pasaulio politikoje miesto diplomatijos egzistavimas prasidėjo dar gerokai iki dabartinės Nacionalinės valstybės sistemos atsiradimo. Anot tyrėjų, per pastarąjį šimtmetį ši veikla išgyveno kelias „kartas“ ir išsivystė nuo tarp miestinių santykių, pagrįstų kultūra, iki sudėtingo mechanizmo ir erdvės tarptautiniam bendradarbiavimui vystyti ir politikos mainams³³. Visgi, miesto diplomatijos ištakos dažnai yra siejamos su senosiomis civilizacijomis, dar prieš valstybių egzistavimą,

²⁸ Andre Lecours, „Paradiplomacy: Reflections on the foreign policy and international relations of regions“ *International negotiation* 7, no. 1 (2002): 91-114.

²⁹ Rogier Van der Pluijm, Jan Melissen, „City diplomacy: the expanding role of cities in international politics“, Netherlands Institute of International Relations „Clingendael“, žiūrėta 2022 m. sausio 25 d., https://www.uclg.org/sites/default/files/20070400_cdsp_paper_pluijm.pdf.

³⁰ Beata Surmacz, „City diplomacy“ *Barometr Regionalny. Analizy i Prognozy* 16, no. 1 (2018): 10.

³¹ European Commission, „Continuing urbanization“, EC Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 25 d., https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/topic/continuing-urbanisation_en.

³² Simon Curtis, *The power of cities in international relations* (Routledge, 2014), 1.

³³ Pluijm, Melissen, *City Diplomacy*.

kuomet pagrindiniai pasaulio veikėjai buvo miestai. Acuto ir Khanna³⁴ pabrėžia, kad nereikėtų pamiršti, kad miestai yra seniausi žmonijos diplomatiniai veikėjai. Pirmieji miestai atsirado prieš tūkstančius metų vietovėse, kuriose žemė buvo derlinga. Keletą ateinančių tūkstantmečių miestai augo skaičiumi, dydžiu ir svarba. Kai kurie didžiausi pasaulio miestai stabiliai augo šimtus metų, o kiti iškilo tarytum per naktį³⁵. Senovės Mesopotamijos ir Anatolijos miestai reguliariai keisdavosi konvojais, siekdami sukurti abipusio pripažinimo ir prekybos misijas. Mohendžodaro ir Harapos miestai, esantys šiuolaikiniame Pakistane prie Indo upės slėnio, buvo vieni pirmųjų miestų, kurių ekonomika ir visuomenė buvo diversifikuota. Jie buvo išsidėstę visą Vidurinę Aziją apimančiuose brangakmenių prekybos keliuose. Šie miestai sudarė didžiulio prekybos tinklo, pagrįsto bendra kultūrine ir kalbine bendruomene, epicentrą, ir sukūrė infrastruktūrą, užtikrinančią gerą gyventojų pragyvenimo lygį. Dėl savo giliai išsisknijusių kultūrinio identiteto ir išorės orientacijos, jie demonstravo daugelį šiandien laikomų pasauliniais miestų bruožų. Pirmasis Europos miestas, sukūręs tinklus, panašius į šiuolaikinio pasaulinio miestų tinklus, buvo Roma, kurios imperiją sudarė miestų federacija. Roma suteikė administraciją, stabilumą, pinigų režimą ir mokesčių struktūrą miestams klestėti esant didžiuliam gyventojų mobilumo ir prekybinės veiklos šuoliui³⁶. Taigi miesto diplomatijos studijos mums atskleidžia platesnę pasaulio politikos istoriją nei didžioji tarptautinių santykių disciplinos dalis: istoriškai miestai vykdė diplomatinę veiklą, tokią kaip komunikacija ir atstovavimas, toli už Nacionalinės valstybės Vestfalijos sistemos gyvenimo ribų³⁷.

XX amžiaus pradžioje pirmoji modernioji miesto diplomatijos karta buvo pagrįsta formalizuotais dvišaliais santykiais (daugeliu atvejų oportunistiniais arba savito pobūdžio), kurie daugiausia buvo orientuoti į kultūrinius, ekonominius ar humanitarinius tikslus. Tai „seseriškų miestų“ santykių arba vadinamųjų „dvynių“ laikotarpis, kurių daugelis išlieka iki šių dienų³⁸. Pavyzdžiui, Čikagos miestas šiuo metu turi 29 seserinius miestus (tarp kurių Sidnėjus, Vilnius ir Paryžius), turinčių bendrą istorinę, socialinę ir geopolitinę kilmę nuo ekonominių misijų, Šaltojo karo iki Čikagos migrantų bendruomenių. Sutelkdami dėmesį į tokias veiklas kaip kultūriniai mainai, diasporos santykiai ir komercinės rinkos plėtra, šie susitarimai dažnai atspindėjo tam tikrus politinių lyderių, miestų vyriausybių ar suinteresuotųjų šalių siekius. Nepaisant to, šie santykiai padėjo pagrindą sistemingesnėms, nuoseklesnėms ir

³⁴ Michele Acuto, Parag Khanna. "Nations are no longer driving globalization—cities are." *Quartz*, May 3 (2013).

³⁵ National Geographic, „The History of Cities“, National Geographic, žiūrėta 2022 m. vasario 10 d., <https://www.nationalgeographic.org/article/history-cities/>.

³⁶ Greg Clark, „How cities took over the world: a history of globalisation spanning 4,000 years“, *The Guardian*, žiūrėta 2022 m. vasario 10 d., <https://www.theguardian.com/cities/2016/dec/01/how-cities-took-over-the-world-a-history-of-globalisation-spanning-4000-years>.

³⁷ Michele Acuto, „City Diplomacy“ kn. *The Sage Handbook of Diplomacy* (Sage, 2016), 510-520.

³⁸ Mark Jayne, Philip Hubbard, and David Bell, „Twin Cities: Territorial and Relational Geographies of ‘Worldly’ Manchester“, *Urban Studies* 50, no. 2 (February 2013): 239–54.

institucionalizuotoms miesto ir diplomatijos pastangoms. XX amžiaus viduryje, ypač atsigavimo ir mobilizacijos po Antrojo pasaulinio karo kontekste, kolektyviai organizuotos miestų bendradarbiavimo formos ėmė atsirasti ne tik dvynių ar trišalių bendradarbiavimų metu. Dvynių tinklai pradėjo plėstis dėl tokių programų kaip Sister Cities International tinklas (įkurtas 1956 m.). Šiuo miesto diplomatijos laikotarpiu savivaldybės ir didmiesčių vyriausybės pradėjo bendradarbiauti ir eksperimentavo, kad keistųsi idėjomis ir įgalintų verslą. Galiausiai, šis požiūris buvo išplėstas iki sudėtingos tarptautinių bendruomenių praktikos sistemos.

Miesto diplomatija taip pat stipriai remiasi idėja, kad politinė arena yra pagrįsta pilietiškumu: „glokali“ pilietinė visuomenė be sienų, kurianti tarpusavyje susijusių miestų tinklą su aukštu „iš apačios į viršų“ demokratijos lygiu³⁹. C. Mavrot iliustravo kaip vietos veiksmai gali paskatinti nacionalinę atitiktį tarptautinėms normoms. Autorė nagrinėjo tabako reklamos draudimo priėmimą Šveicarijoje, atsižvelgiant į kylančias Europos ir tarptautines normas. Įdomu tai, kad saujelė vidaus politikos veikėjų sugebėjo paskatinti Šveicarijos nacionalinę vyriausybę priimti tarptautinius standartus, pirmiausia priimdama taisykles vietos lygmeniu. 2000 m. Ženevos kantonas (subnacionalinis politinis vienetas) perkėlė tarptautinę normą, o 2010 m. jį greitai sekė keturiolika kitų kantonų. Šio proceso metu, domino efektu, pradininkas kantonas kreipėsi į būtinybę prisitaikyti prie virš nacionalinės aplinkos, o kiti kantonai ragino mėgdžioti Ženevą. Šių pokyčių akivaizdoje federalinės valdžios institucijos galiausiai buvo priverstos pakeisti nacionalines taisykles. Tai puikus pavyzdys sudėtingos sąveikos tarp daugiapakopių politikos perdavimo procesų, pradedant vietiniu politiniu gyvenimu ir baigiant aukščiausiais tarptautiniais susitarimais ir atvirkščiai. Priešingai, tabako kontrolės priemonė buvo priimta daugiausia dėl politikos „iš apačios į viršų“ dinamikos. Bendradarbiaujantis horizontalios politikos perkėlimas tarp kantonų vyriausybių buvo jo pagrindas⁴⁰.

Miesto diplomatijoje yra itin svarbūs dominuojantys, dideli ir gerai žinomi miestai, ypač miestai, kurie yra pripažįstami dėl savo rolės kaip politinių ir ekonominių reikalų centrai. Tokie miestai kaip Vašingtonas, Niujorkas, Briuselis, Paryžius, Londonas ir Ženeva yra vieni ryškiausių politikos centrų, ypač dėl jų vaidmens priimant tarptautines organizacijas ir diplomatinius subjektus, tokius kaip ambasados, konsulatai ir prekybos atstovybės⁴¹. Globalių miestų svarba pirmiausiai siejama su jų ekonomine galia. Visgi, miestai ne tik sukuria 80 % pasaulio BVP, bet dažnai simbolizuoja ir

³⁹ Benjamin R. Barber, „If mayors ruled the world“ kn. *If Mayors Ruled the World* (Yale University Press, 2013).

⁴⁰ Celine Mavrot, „Concerted horizontal policy transfer: How local action can drive national compliance to international norms“ kn. *Public Policy Transfer* (Edward Elgar Publishing, 2017).

⁴¹ A. T. Kearney, „Global cities index and emerging cities outlook: global cities, present and future.“ *AT Kearney, Chicago, Illinois, USA* (2014).

reprezentuoja tautą apskritai. To pavyzdžių gausu, kaip Niujorkas įkūnija amerikietišką svajonę, kaip Londonas reiškia šiuolaikinį britiškumą, kaip Tokijas yra aukštųjų technologijų didmiesčio Japonijos pavyzdys ir kaip Dubajus simbolizuoja šiuolaikinius Jungtinius Arabų Emyratus. Nors šie miestai yra platesnės tautos pakaitalai, jų prekės ženklo kūrimo kampanijas dažnai organizuoja ir reklamuoja savivaldos institucijos, kartu su valstybės parama⁴².

Visgi, tarptautiškumas miestams gali sukelti ir negatyvių pasekmių. Naujausiuose Global Cities Index (GCI) rezultatuose matomi aiškūs globalių miestų trajektorijų skirtumai. COVID-19 pirmiausia užklupo tuos, kurie buvo labiausiai susieti visame pasaulyje ir dažnai labiausiai priklausė nuo savo pasaulinio ryšio ir tarptautinio pobūdžio. Pandemijos poveikį atspindi bendras šių pirmaujančių miestų absoliucių balų sumažėjimas šių metų rezultatuose. Priešingai, miestuose, kurių pasaulinis ryšys ir tarpvalstybinė tarpusavio priklausomybė buvo labiau riboti, pandemijos poveikis buvo ne toks stiprus. Daugeliu atvejų šie miestai netgi pagerino balus ir reitingus. Tačiau svarbu paminėti, kad nepaisant didžiulio pandemijos poveikio remiantis tyrimo rezultatais globalūs miestai pademonstravo savo atsparumą. Niujorkas, Londonas, Paryžius ir Tokijas išlaikė keturias aukščiausias indekso pozicijas, dar kartą įrodydami savo pasaulinių stiprybių įvairovę. Remiantis GCI tikrai globalus miestas vertinamas pagal jo gebėjimą pritraukti ir išlaikyti pasaulinį kapitalą, žmones ir idėjas bei išlaikyti šį našumą ilgalaikėje perspektyvoje⁴³.

Miestai įgauna vis didesnę svarbą ekonominiu, politiniu, aplinkos ir visuomeniniu požiūriu. Įsitraukimas į įvairius iššūkius, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu atveria miestų merams dar platesnes galimybes nei bendradarbiaujant su vyriausybėmis⁴⁴. C. Algeris teigia, kad miesto diplomatija turi potencialą sukurti demokratiškesnį pasaulį, kuriame skirtingi veikėjai dirba kartu už nacionalinių sienų ir tarp skirtingų valdymo lygių, o B. Barberis pasiūlė pasaulinį „merų parlamentą“, kuriame demokratija būtų ginama už suverenų ribų⁴⁵.

1.3. Miestų tinklai - tarptautinių santykių dalyviai

Augant miestų kaip diplomatinių veikėjų rolei jie neregėtu greičiu formalizuoja tarpvalstybinį bendradarbiavimą (Priedas 1). Klimato kaita, migracija, finansinis nestabilumas ir pandemijos yra

⁴² Sohaela Amiri, Efe Sevin, *City diplomacy: current trends and future prospects* (Springer Nature, 2020), 144-145.

⁴³ A. T. Kearney, „2021 Global Cities Report, Kearney“, žiūrėta 2022 m. balandžio 11 d., <https://www.kearney.com/global-cities/2021>.

⁴⁴ Amiri, Sevin. *City Diplomacy*, 241.

⁴⁵ Hirokazu Miyazaki, „Hiroshima and Nagasaki as models of city diplomacy” *Sustainability Science* 16, no. 4 (2021): 1215-1228.

problemos, kurios negali būti izoliuotos lokaliai. Vis stiprėja sutarimas, kad bendradarbiavimas ir koordinavimas yra itin svarbūs, tačiau nacionalistinė atskirtis ir daugiašalio pasaulio greitos reakcijos ir sprendimų trūkumas trukdo pažangai. Todėl daugelis vietos valdžios institucijų, kurdamos tarptautinio įsipareigojimo svarbiausiais klausimais strategijas ir sąlygas, nebesikreipia į nacionalines vyriausybes. Merai, miestų tarybos nariai, didmiesčių komisarai ir vietos valdžios atstovai tiesiogiai bendrauja vieni su kitais ir kitais tarptautiniais veikėjais, įskaitant korporacijas, JTO agentūras ir nevyriausybinės organizacijas⁴⁶. Formalizuoti miestų tinklai dabar sudaro plačią vietos valdžios institucijų pasaulinių partnerystės ekosistemą⁴⁷. Miestai stiprina savo gebėjimus dirbdami kartu, dalindamiesi patirtimi ir kurdami viešąsias ir privačias partnerystes sveikatos, valdymo, demokratijos, infrastruktūros ir saugumo srityse. 1985 m. buvo 55 oficialūs tinklai, tokie kaip United Cities and Local Governments (UCLG), Local Governments for Sustainability (ICLEI); dabar tokių organizacijų yra daugiau nei 200, kurių tikslai apima nuo klimato kaitos politikos iki lyties, sveikatos, saugumo ir demokratinės atskaitomybės⁴⁸. Anot Acuto ir Rayner, šiuo metu reikšmingą miestų tinklų veiklos dalį galima pagrįstai apibūdinti kaip miesto diplomatiją, nes jie sudaro tarpininkaujančius tarptautinius santykius tarp teisėtų politikų (šiuo atveju miestų) atstovų, kurie baigiasi susitarimais ar net įsipareigojimais, tolesniu institucijų kūrimu ir bendradarbiavimu tarp sienų⁴⁹.

Analizuojant miestų tinklus, kyla klausimai kaip atrodo formalizuotų miestų tinklų visuma tarptautiniu mastu ir kokias temas ji apima? Ir koks šių tinklų poveikis, t. y. ką jie generuoja? Anot Acuto ir Leffel, labai dažnai apie šiuos tinklus pranešama žiniasklaidoje kartu su matomais aukščiausio lygio susitikimais ir konferencijomis, o daugeliu atvejų tai yra santykinė naujovė tarptautiniuose santykiuose⁵⁰. Tačiau, jog būtų galima pateikti atsakymus į šiuos klausimus, visų pirma, reikia suprasti kas sudaro miestų tinklų visumą. Remiantis Pasaulinės plėtros tyrimų centro duomenimis miestų tinklus galima skaidyti į kelias kategorijas⁵¹:

- **Miestų tinklai pasauliniu lygiu** – tai tokios organizacijos kaip C40 (C40 – tai beveik 100 pirmaujančių pasaulio miestų merų tinklas, bendradarbiaujantis, kad imtųsi skubių

⁴⁶ Anna Kosovac, Kris Hartley, Michele Acuto, and Darcy Gunning, „Conducting city diplomacy” (2020).

⁴⁷ Michele Acuto, Steve Rayner, „City networks: breaking gridlocks or forging (new) lock-ins?” *International Affairs* 92, no. 5 (2016): 1147-1166.

⁴⁸ Michele Acuto, „Give cities a seat at the top table” *Nature* 537, no. 7622 (2016): 611-613.

⁴⁹ Acuto, Rayner, *City networks: breaking gridlocks*.

⁵⁰ Michele Acuto, Benjamin Leffel, „Understanding the global ecosystem of city networks” *Urban Studies* 58, no. 9 (2021): 1758-1774.

⁵¹ GDRC, „The GDRC Guide to City Networks“, GDRC, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.gdrc.org/uem/networks/networks.html>.

veiksmų, kurių reikia šiuo metu kovojant su klimato krize⁵²); ICLEI (Vietos vyriausybės už tvarumą yra pasaulinis tinklas, kurį sudaro daugiau nei 2500 vietos ir regionų vyriausybių, įsipareigojusių siekti tvarios miestų plėtros. Tinklas veikia daugiau nei 125 šalyse, darant įtaką tvarumo politikai ir skatinant vietinius veiksmus, siekiant mažo teršalų išmetimo, gamtos pagrįsto, teisingo, atsparaus ir žiedinio vystymosi⁵³) bei Sister Cities International (nešališka, ne pelno organizacija, veikianti kaip nacionalinė narystės organizacija atskiruose miestuose, apskrityse ir valstijose visoje JAV. Šis tinklas vienija dešimtis tūkstančių piliečių diplomatų ir savanorių iš beveik 500 narių bendruomenių ir daugiau nei 2000 partnersčių daugiau nei 140 šalių⁵⁴).

- **Miestų tinklai regioniniu lygiu** – šiai kategorijai priskiriami tokie miestų tinklai kaip ANMC21 (Azijos didžiųjų miestų tinklas 21 yra tarptautinis Azijos sostinių ir didžiųjų miestų tinklas, vykdamas bendrus projektus dėl bendrų užduočių, susijusių su krizių valdymu, aplinkos apsaugos priemonėmis ir pramonės plėtra, ir taikantis rezultatus Azijos regiono klestėjimui / vystymuisi⁵⁵) bei EuroCities (tai daugiau nei 200 miestų 38 šalyse tinklas, atstovaujantis 130 milijonų žmonių ir dirbantis kartu, kad užtikrintų gerą gyvenimo kokybę visiems⁵⁶).
- **Miestų tinklai nacionaliniu lygiu** – šiam pogrupiui priskiriama pvz. Lietuvos savivaldybių asociacija.

Nors miestų tinklai nacionaliniu lygiu reprezentuoja didžiausią dalį (53 % iš viso ir 27 % tinklų, sukurtų nuo 2001 m.), taip pat didėja regioninių miestų asociacijų, orientuotų, pavyzdžiui, į Europą, Lotynų Ameriką ar Aziją, tendencija (iš viso 26,5 % ir 62 % tinklų, sukurtų nuo 2001 m.). Tarptautiniai tinklai (20% visų, 28 % tinklų, sukurtų nuo 2001 m.) pradeda gana reikšmingai apimti bendrą kraštovaizdį⁵⁷.

Miestų tinklų tyrėjai nurodo, kad miestų tinklai yra ne tik jungtys, bet ir faktiniai daugybės politikos rezultatų ir žinių telkimo mechanizmų kūrėjai. Vertindami bendrą 202 tinklų duomenų bazę, pastebima, kad daugelis miestų tinklų ne tik rengia reguliarias ataskaitas (62 proc. atvejų), bet ir bendras

⁵² C40 Cities, „About C40“, C40, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.c40.org/about-c40/>.

⁵³ ICLEI, „About us“, ICLEI, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., https://iclei.org/en/About_ICLEI_2.html.

⁵⁴ Sister Cities International, „About us“, Sister Cities, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://sistercities.org/about-us/>.

⁵⁵ ANMC21, „About ANMC21“, ANMC21, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.seisakukikaku.metro.tokyo.lg.jp/gaimubu/anmc21/anmc21org/english/summary/index.html>.

⁵⁶ Euro Cities, „About us“, Euro Cities, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://euocities.eu/about-us/>.

⁵⁷ Acuto, Leffel, 5.

bandomąsias programas bei bendrą politiką (32 proc.), o taip pat yra pagrindinė informacijos mainų priemonė su 56 proc. tinklų aktyviai naudojančių tinklaraščius, socialinių tinklų paskyras ar internetinių skelbimų lentas, 39 % leidžia informacinius naujienlaiškius, 9 % leidžia žurnalus. Taigi, klaidinga manyti, jog miestų tinklus reikėtų sieti tik su aukščiausio lygio merų susitikimais ir konferencijomis⁵⁸.

Analizuojant miestų tinklų veiklos kryptis, nustatyta, kad beveik 50 % miestų tinklų pirmiausiai koncentruojasi į savo renginių ir rezultatų valdymą (angl. *governance*). Tai nebūtinai reiškia, kad šie tinklai dirba tik su valdymu, o tai, kad pusė šiuo metu veikiančių organizacijų valdymą iškelia į savo narių darbotvarkės pirmą vietą. Aplinkos klausimai taip pat tebėra svarbiausi bendrame kontekste (29 % tinklų), o su energija susijusios problemos yra daug rečiau paplitusios (9,5 %). Toliau seka nelygybė (18,5 %) ir kultūra (11,5 %). Lyčių lygybė (7,5 %) ir taikos kūrimas (8,5 %) tebėra svarbūs klausimai, o „kitos“ temos (įskaitant sveikatą, technologijas ir miesto saugumą) yra mažiau paplitusios, tačiau bendrai jos sudaro 13,5 % tinklų. Tačiau pastaruosiu metu tinklai yra retai orientuoti tik į vieną problemą: Acuto ir Leffel skaičiavimais, beveik 71 % miestų tinklų galėtų būti apibūdinti kaip „daugiafunkčiai“, nes jie formaliai veikia bent dviejose pagrindinėse politikos srityse, paprastai susiejant vietos valdymą su kita svarbia problema⁵⁹.

Veikdami tarpvalstybiniu mastu, šie tinklai gali įgyti papildomos galios dalindamiesi ištekliais ar informacija arba pasitelkdami politinius santykius tarpvalstybiniu mastu⁶⁰. Pavyzdžiui, miestų tinklų (įskaitant ir kitus subnacionalinius vienetus) veikla remiant ir įgyvendinant kovos su klimato kaita veiksmus yra kritiškai svarbi klimato politikoje. Visų pirma, miestų tinklai remia mokymosi ir mainų procesus tarp vietos valdžios ir kitų subnacionalinių organizacijų. Antra, jie remia konkrečias politikos kryptis ir sutelkiant išteklius bei žinias kuria kritinę masę. Trečia, jie turi prieigą prie tarptautinių forumų, didindami miestų ir miesto vietovių žinomumą tarptautinėse darbotvarkėse ir sulaukdami įtakingų veikėjų susidomėjimo⁶¹.

Taigi, literatūroje apibrėžiančioje paradiplomatiją ir miesto diplomatiją, pastebima, kad miestų svarba auga ir miestai bendradarbiauja ir sprendžia politikos klausimus atskirai nuo valstybių per miestų tinklus ir kitas organizacijas. Itin svarbią politinę rolę tarptautiniuose santykiuose užima didžiausi

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Thomas Hale, „Transnational actors and transnational governance in global environmental politics” *Annual Review of Political Science* 23 (2020): 203-220.

⁶¹ Broto, *Urban governance*.

pasaulio miestai, tuo tarpu ir Niujorkas, kurie dėl savo ekonominės galios yra pajėgūs spręsti svarbiausius klausimus lokaliai.

2. KLIMATO KAITOS POLITIKA/KLIMATO DIPLOMATIJA

Galimybių kovoti su klimato krize mažėja. Remiantis esamomis tendencijomis, vidutinė pasaulinė temperatūra gali peržengti 1,5 °C slenkstį per ateinančius du dešimtmečius ir 2 °C ribą antroje amžiaus pusėje. Apriboti visuotinį atšilimą iki 1,5 °C labai sunkiai, bet vis dar įmanoma, o tikslo pasiekimą lems investiciniai sprendimai, kurie bus priimti per ateinantį dešimtmetį⁶².

Aplinkosaugos klausimai iki pirmosios reikšmingos 1972 m. Stokholme vykusios aukšto lygio pasaulinės konferencijos, skirtos aplinkosaugos klausimams aptarti, iš esmės buvo sprendžiami ribotais susitarimais arba regioniniu lygiu. Daugumoje susitarimų, sudarytų ankstyvaisiais prieškario ir pokario metais, buvo tik dvi ar trys iš penkių būtinų dalių veiksmingam išsaugojimui ir valdymui: jurisdikcija, reglamentavimas ir vykdymo nuostatos, o ne mokslinės konsultacijos ar institucinis įgyvendinimas⁶³. Visgi, per pastaruosius penkis dešimtmečius tarptautinių aplinkosaugos susitarimų padaugėjo eksponentiškai. 2012 m. duomenimis, pasaulio lyderiai per paskutinius 50 metų pasirašė daugiau nei penkis šimtus tarptautiniu mastu pripažintų susitarimų, įskaitant 61 susitarimą, susijusį su atmosfera; 155 susiję su biologine įvairove; 179 susiję su cheminėmis medžiagomis, pavojingomis medžiagomis ir atliekomis; 46 žemės konvencijos; ir 196 konvencijos, plačiai susijusios su vandens klausimais⁶⁴. O remiantis Jungtinių Tautų aplinkosaugos programos ataskaita, 2021-ieji buvo metai, kai aplinkosaugos problemos sulaukė precedento neturinčios reikšmės pasaulinėje arenoje⁶⁵.

Klimato diplomacija – tai palankių politinių sąlygų kūrimas tarptautiniu mastu, kurios būtinos norimiems aplinkosaugos rezultatams pasiekti⁶⁶. Taip pat, klimato kaitos politiką galima apibūdinti kaip derybas, įtikinėjimą, dialogą ir susitarimus tarp tautų susijusiais aplinkosaugos klausimais⁶⁷. Klimato diplomaciją galima suskirstyti į dvi bendras kategorijas: konvencijas, reglamentuojančias gamtos išteklių naudojimą, ir konvencijas, reglamentuojančias taršą. Klimato politika įtraukia vis daugiau veikėjų, įskaitant naujas tarpvyriausybines organizacijas, JT ir kitas tarptautines institucijas, sekretoriatų,

⁶² Green Climate Fund, „About GCF“, Green Climate Fund, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., <https://www.greenclimate.fund/about>.

⁶³ Ronald Peter Barston, *Modern diplomacy* (Routledge, 2019).

⁶⁴ John Vidal „Many treaties to save the earth, but where's the will to implement them?“, *The Guardian*, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., <https://www.theguardian.com/environment/blog/2012/jun/07/earth-treaties-environmental-agreements>.

⁶⁵ UN Environment Programme, „Planetary Action“, UNEP, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., <https://www.unep.org/annualreport/2021/index.php>.

⁶⁶ Tom Evans, „UK Parliament foreign affairs committee inquiry on environmental diplomacy E3G written evidence“, JSTOR, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep40226.pdf>.

⁶⁷ Lau Øfjord Blaxekjær, „New practices and narratives of environmental diplomacy“, *E-International Relations Publishing Bristol*, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www.e-ir.info/2016/05/29/new-practices-and-narratives-of-environmental-diplomacy/>.

išrinktus konferencijų pareigūnus, NVO, taip pat valstybes⁶⁸. Tarptautinių aplinkosaugos veikėjų atsiradimas yra vienas iš svarbių platesnio pokario pasaulio politikos transnacionalizacijos elementų. Tarpvalstybinių ekonominių ryšių tinklas, paremtas technologiniais ryšių ir transporto pokyčiais, kūrė ir susidomėjimą politika, ir galimybę ją vykdyti už valstybės ribų⁶⁹. Pasaulinėje kovoje, siekiant suderinti atsakymus į sudėtingus, visuotinius politikos iššūkius, tokius kaip klimato kaita, kelios daugiašalės organizacijos yra įsitraukusios ir teikia savo vizijas ir planus, skirtus tvarumui ir gyvenimo standartams gerinti⁷⁰. Valstybės ar organizacijos, kurios yra aplinkos apsaugos sutarčių diplomatijos šalys, atsižvelgia į savo įsipareigojimus pagal pasaulinę aplinkosaugos diplomatiją. Todėl tol, kol valstybė taiko savo įstatymus paskirstydama savo naują kapitalą, ji įsipareigoja laikytis aplinkosaugos diplomatijos santykių su pasauliu. Daugiašalė aplinkosaugos diplomatija ir kapitalo formavimas užima itin svarbų vaidmenį aplinkos kokybei, kadangi klimato kaitos problemos neturi sienų, šie klausimai turi būti sprendžiami tokiomis sutartimis ir daugiašalėmis derybomis⁷¹.

Po prekybos, klimato kaita šiuo metu yra labiausiai paplitusi pasaulinių taisyklių nustatymo sritis. Aplinkosaugos diplomatijos sąranga yra sudėtinga institucijų mozaika, susiformavusi nuo aštuntojo dešimtmečio, kai aplinkosaugos klausimai buvo pradėti nagrinėti daugiašaliu lygmeniu. Institucijų plėtra už Jungtinių Tautų aplinkos programos ribų apima specializuotas agentūras ir Žemės aukščiausio lygio susitikimo (angl. *Earth Summit*) daugiašalės konvencijas bei regionines organizacijas⁷². Siekiant užbėgti už akių neigiamam klimato kaitos poveikiui ir išvengti žalos arba ją kuo labiau sumažinti, būtina įgyvendinti strategijas vietiniu, regioniniu, nacionaliniu, viršvalstybiniu (ES) ir tarptautiniu lygmenimis⁷³ - todėl institucijų ir tarptautinių taisyklių svarba pastaraisiais dešimtmečiais yra itin išaugusi.

2.1. Tarptautinių institucijų ir susitarimų svarba klimato kaitos politikoje

Klimato kaita kelia didelę tiesioginę grėsmę nacionaliniam saugumui, ir ekonominiam stabilumui (pvz., jūros lygio kilimas, klimato nelaimės), bet taip pat ir netiesiogiai dėl rizikos, susijusios su netinkamu svarbiausių tiekimo grandinių valdymu (pvz., perteklinis išteklių naudojimas, dirvožemio degradacija), kas gali turėti didelį poveikį pasaulinei geopolitikai (pvz., žmonių migracija, pilietiniai

⁶⁸ Barston, *Modern Diplomacy*.

⁶⁹ Hale, *Transnational actors and transnational*.

⁷⁰ Kosovac, Hartley, Acuto, Gunning, *Conducting city diplomacy*.

⁷¹ Irfan Khan, Fujun Hou, „Does multilateral environmental diplomacy improve environmental quality? The case of the United States” *Environmental Science and Pollution Research* 28, no. 18 (2021): 23310-23322.

⁷² Barston, *Modern Diplomacy*.

⁷³ Europos Komisija, „Prisitaikymas prie klimato kaitos miestuose“, EC Europa, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/climate-adaptation-cities_lt.

neramumai, politinis nestabilumas)⁷⁴. Siekdamas užtikrinti šalių įsipareigojimą tarpininkauti, šalys pasirašo dvišales, daugiašales ir tarptautines pasauliniu lygiu sutartis⁷⁵.

Tarptautinės institucijos daro įtaką aplinkosaugos diplomatijai keliais būdais: visų pirma jos veikia kaip centrinės kolektyvinės tarptautinės darbotvarkės kanalas, taip pat yra atsakingos už darbotvarkės nustatymą (idėjos, koncepcijos, prioritetų nustatymas), įgyvendinimą (konvencijos, projektai, susitarimai), naujų idėjų skatinimą, gynybą bei jos ribų bei kompetencijos išplėtimą⁷⁶. Viena reikšmingiausių tarptautinių institucijų klimato politikoje yra Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos sekretoriatas (JT klimato kaita). Sekretoriatas yra Jungtinių Tautų organizacija, kurios užduotis yra remti pasaulinį atsaką į klimato kaitos grėsmę⁷⁷. Šalių konferencija (COP) yra aukščiausias Konvencijos sprendimus priimančias organas. Valstybės narės, atstovaujamos COP, kasmet susitinka įvertinti pažangą kovojant su klimato kaita ir peržiūri Konvencijos ir visų kitų COP priimtų teisinių priemonių įgyvendinimą bei priima sprendimus, būtinus siekiant skatinti veiksmingą Konvencijos įgyvendinimą, įskaitant institucinius ir administracinius susitarimus⁷⁸. Vienas svarbiausių tarptautinių teisinių dokumentų, skirtų kovai su klimato pokyčiais yra Kioto protokolas, priimtas COP dešimtojo dešimtmečio viduryje ir perimančias Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos nuostatas. Jame numatyti įsipareigojimai, kuriuos prisiima industrinės šalys, siekdamas sumažinti tam tikrų ŠESD, prisidedančių prie planetos klimato atšilimo, išmetimą⁷⁹.

Kitas itin reikšmingas šios organizacijos laimėjimas buvo JT klimato kaitos konferencijoje (COP21) Paryžiuje 2015 m. gruodžio 12 d. pasiektas istorinis proveržis - Paryžiaus susitarimas. Visame pasaulyje Paryžiaus susitarimas buvo pripažintas kaip „ledus pralaužęs“ laimėjimas, pradėjęs naują tarptautinio klimato valdymo erą. Susitarime nustatyti ilgalaikiai tikslai, kuriais vadovaujasi visos šalys. Teisiškai įpareigojanti tarptautinė sutartis įsigaliojo 2016 m. lapkričio 4 d. Šiandien prie Paryžiaus susitarimo yra prisijungusios 192 šalys (191 šalis ir Europos Sąjunga). Susitarimas apima visų šalių įsipareigojimus mažinti išmetamų teršalų kiekį; kas penkerius metus peržiūrėti šalių įsipareigojimus; finansuojant besivystančias šalis siekiant sušvelninti klimato kaitą, stiprinant atsparumą ir didinant

⁷⁴ Evans, *UK Parliament foreign affairs*.

⁷⁵ Guo Li, Abdulrasheed Zakari, Vincent Tawiah, „Does environmental diplomacy reduce CO2 emissions? A panel group means analysis” *Science of The Total Environment* 722 (2020): 137790.

⁷⁶ Barston, *Modern Diplomacy*.

⁷⁷ United Nations Climate Change, „About the Secretariat“, UNFCCC, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>.

⁷⁸ United Nations Climate Change, „Conference of the Parties (COP)“, UNFCCC, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>.

⁷⁹ Europos Sąjunga, „Kioto protokolas dėl klimato kaitos“, Europa, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., http://publications.europa.eu/resource/cellar/b2d8257e-bd35-49f6-8356-934286204791.0014.02/DOC_2.

gebėjimus prisitaikyti prie klimato poveikio. Susitarimas suteikia galimybę išsivysčiusioms šalims padėti besivystančioms šalims mažinti klimato kaitą ir prisitaikyti prie jos, kartu sukuriant skaidrios šalių klimato tikslų stebėsenos ir ataskaitų teikimo sistemą⁸⁰.

Analizuodami Paryžiaus susitarimą, tyrėjai išvelgė, jog instituciniai tarptautinių derybų proceso ypatumai sudaro sąlygas veikėjams pasiekti savo tikslus. ES neabejotinai turi išmaniausią ir griežčiausią kovos su klimato kaita politikos sistemą tarptautiniu lygmeniu. ŠESD emisijų mažinimas ir su tuo susijęs skaidrumas buvo svarbiausias ES prioritetas Paryžiaus susitarimo atžvilgiu. Galiausiai, pasiektos Paryžiaus susitarimo nuostatos dėl švelninimo iš esmės atspindėjo ES tikslus⁸¹. ES vaidmens išplėtimas, atitinkantis jos kompetencijos pokyčius, iš esmės pakeitė daugiašalių konferencijų dinamiką, pašalinus pagrindinius Europos veikėjus, apribojus derybų lankstumą ir atvėrus galimybes atakuoti kaip dideliam blokui, pvz. kitas šalis JT klimato kaitos derybose, kurios siekia mažiau įpareigojančių ar specialių anglies dvideginio išmetimo įsipareigojimų režimo⁸². Kalbant apie savo derybų strategijos esmę, ES buvo viena aktyviausių dalyvių derybose Paryžiaus atžvilgiu, ypač paskutiniaisiais metais. Tai buvo viena iš šalių, pateikusių daugiausiai rašytinių pastabų derybų procesui. Ji taip pat labai aktyviai dalyvavo kituose forumuose, tokiuose kaip Pagrindinių ekonomikų forumas energetikos ir klimato klausimais bei G20. Esminė ES pastangų dalis buvo sutelkta į koalicijos kūrimą, ypač su progresuojančiomis besivystančiomis šalimis⁸³. Taigi, susitarime pripažįstant, kad daugelis besivystančių šalių ir mažų salų tautų, kurios mažiausiai prisideda prie klimato kaitos, gali labiausiai nukentėti nuo jos padarinių, į Paryžiaus susitarimą buvo įtrauktas išsivysčiusių šalių planas. Paryžiaus susitarimas grindžiamas 2009 m. Kopenhagos susitarimo finansiniais įsipareigojimais, kuriais buvo siekiama padidinti besivystančių šalių viešąjį ir privatų klimato kaitos finansavimą iki 100 mlrd. USD per metus iki 2020 m⁸⁴. Visgi, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), tarpyvyriausybė institucija, kurią daugiausia sudaro turtingos šalys, savo vertinimą grindžianti pačių turtingų šalių ataskaitomis, nurodo, kad 2019 m. skirta tik 80 mlrd. USD klimato kaitos finansavimui besivystančioms šalims, 2018 m. skelbti

⁸⁰ United Nations „The Paris Agreement“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement#:~:text=It%20is%20an%20issue%20that,2015%3A%20the%20historic%20Paris%20Agreement>.

⁸¹ Sebastian Oberthür, Lianne Groen, „Explaining goal achievement in international negotiations: the EU and the Paris Agreement on climate change“ Journal of European Public Policy 25, no. 5 (2018): 708-727.

⁸² Barston, *Modern Diplomacy*.

⁸³ Oberthür, Groen, *Explaining goal achievement in*.

⁸⁴ Melissa Denchak, „Paris Climate Agreement: Everything You Need to Know“, NRDC, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., <https://www.nrdc.org/stories/paris-climate-agreement-everything-you-need-know>.

78 mlrd. USD⁸⁵. Tačiau šis įsipareigojimas buvo ne vienintelis, kurio šalys neįvykdė, todėl JT klimato kaitos konferencijoje Glazge (COP26) šalys peržiūrėjo įsipareigojimus klimato kaitos srityje, prisiimtus pagal 2015 m. Paryžiaus susitarimą. Dvi savaites vykusiose JT klimato kaitos konvencijos šalių derybose pagrindinės iniciatyvos buvo⁸⁶:

- išsivysčiusių šalių įsipareigojimai padidinti finansinius įnašus, kad būtų pasiektas tikslas per metus skirti 100 mlrd. USD siekiant padėti besivystančioms šalims kovoti su klimato kaita;
- Prie ES ir JAV iniciatyvos dėl pasaulinio įsipareigojimo mažinti išmetamą metano kiekį prisijungė daugiau kaip 100 šalių;
- Paryžiaus taisyklių rinkinio galutinis patvirtinimas.

Visgi, teigiama, kad šalių įsipareigojimai nėra pakankamai ambicingi ir nebus įgyvendinti pakankamai greitai, kad pasaulinis temperatūros augimas būtų apribotas iki 1,5 °C. Remiantis ne pelno organizacijų duomenimis, pagal dabartinę politiką iki 2100 m. temperatūra gali pakilti net 2,7 °C. Todėl galutiniame COP26 susitarime, Glazgo klimato pakte, šalys raginamos iki 2022 m. pabaigos pateikti naujus, ambicingesnius NDC („nacionaliniu mastu nustatytas indėlis“ - atspindi kiekvienos šalies įsipareigojimus mažinti ŠESD išmetimą ir prie jų prisitaikyti), nelaukiant penkerių metų termino⁸⁷. Tokios strategijos kaip NDC dažnai susijusios su miestais, nes miestams tenka svarbus vaidmuo jas įgyvendinant. Merų paktas dėl klimato ir energetikos yra viena pagrindinių paramos miestams prisitaikymo prie klimato kaitos srityje priemonių⁸⁸. Klimato politika viena iš pagrindinių sričių tirti transnacionalinius veikėjus, t. y. subnacionalinius arba nevalstybinius veikėjus, kurie sudaro ryšius ir dalyvauja politiniuose ginčuose tarp nacionalinių sienų⁸⁹. Pirmasis Žemės dienos šūkis „Mąstytk globaliai, veik lokaliai“ tiksliai atspindėjo tarpvalstybinius ryšius tarp atskirų vietos problemų⁹⁰.

⁸⁵ Zhu Zhongming, Liu Wei, „Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries: Aggregate Trends Updated with 2019 Data”, OECD, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., <https://www.oecd.org/env/climate-finance-provided-and-mobilised-by-developed-countries-aggregate-trends-updated-with-2019-data-03590fb7-en.htm>.

⁸⁶ Europos Komisija, „ES dalyvavimas 26-ojoje klimato kaitos konferencijoje“, EC Europa, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/climate-action-and-green-deal/eu-cop26-climate-change-conference_lt.

⁸⁷ Lindsay Maizland, „Global Climate Agreements: Successes and Failures“, CFR, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., <https://www.cfr.org/background/paris-global-climate-change-agreements>.

⁸⁸ Europos Komisija, *Prisitaikymas prie klimato kaitos miestuose*.

⁸⁹ Charles Roger, Peter Dauvergne. „The rise of transnational governance as a field of study” *International Studies Review* 18, no. 3 (2016): 415-437.

⁹⁰ Robert Boardman, *International organization and the conservation of nature* (Springer, 1981).

2.2. Miestų įsitraukimas į klimato kaitos politiką

Pasaulio merai vis dažniau dalyvauja pasaulinės politikos diskusijose apie klimato kaitą, tarptautinį saugumą, visuomenės sveikatą ir kitus klausimus. Didžiųjų pasaulio miestų merai pasisakė už Paryžiaus susitarimą ir įsipareigojo savo miestams siekti susitarime numatytų tvarumo tikslų. Susikūrė kelios tvirtos miestų koalicijos (Priedas 2), tokios kaip C40, kuriame miestų „ambasadoriai“ (išrinkti merai ar jų kolegos), pavyzdžiui, Londonas ar Seulas, derasi dėl bendrų sistemų ir dalyvauja kolektyviniuose veiksmuose savo miesto gyventojų vardu, siekdamos patobulinti pasaulinį aplinkos valdymą.

Miestai, turintys koncentruotą infrastruktūrą, ekonominę veiklą ir gyventojų skaičių, palieka didelį ekologinį pėdsaką tiek savo erdvėse, tiek aplinkinėse teritorijose. Dėl šių savybių miestai yra ypač pažeidžiami klimato kaitos, įskaitant ekstremalias oro sąlygas, potvynius, sausras, karštą temperatūrą, miesto šilumos salų poveikį ir jūros lygio kilimą. Taigi miestai bendradarbiauja klimato kaitos klausimais už šalių ir regionų, kuriems jie priklauso, ribų. Dalyvavimas ir sąveika vyksta tarp miestų visame pasaulyje. Pasauliniai miestų tinklai dalijasi įvairiais klimato veiksmų eksperimentais ir politika, įskaitant klimato finansavimą, švelninimo matavimus ir prisitaikymą prie rizikos⁹¹. Taigi, miestai gali atlikti pagrindinį vaidmenį kuriant ir įgyvendinant klimato kaitos programas, nes jie yra vietos veiksmų ir nacionalinio bei tarptautinio lygmens prisitaikymo prie klimato kaitos ir jos švelninimo įsipareigojimų sąveikos taške⁹². V. C. Broto teigia, kad miestai vaidina pagrindinį vaidmenį tarptautiniame klimato kaitos valdyme trimis būdais: pirma, miestai remia mokymosi ir mainų procesus tarp vietos valdžios ir kitų subnacionalinių organizacijų. Antra, jie renka vietinius išteklius ir žinias, kad galėtų įgyvendinti konkrečias schemas. Trečia, didindami miestų žinomumą tarptautinėse darbotvarkėse, jie sužadina politikos ir verslo veikėjų susidomėjimą⁹³. Siekdami puikiai atlikti šį pagrindinį vaidmenį, miestai turi parengti ir įgyvendinti vietinius klimato planus. Klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo priemonės pasireiškia per žemės naudojimą, infrastruktūrą ir miestų plėtros planavimą, individualų elgesį ir politiką (Priedas 3)⁹⁴. Tarpvyriausybinių klimato kaitos komisijos ataskaitoje nustatyta, kad miestų infrastruktūra ir veikla sukėlė maždaug du trečdalius šiandieninių išmetamųjų teršalų. Miestai reaguoja į mokslininkų

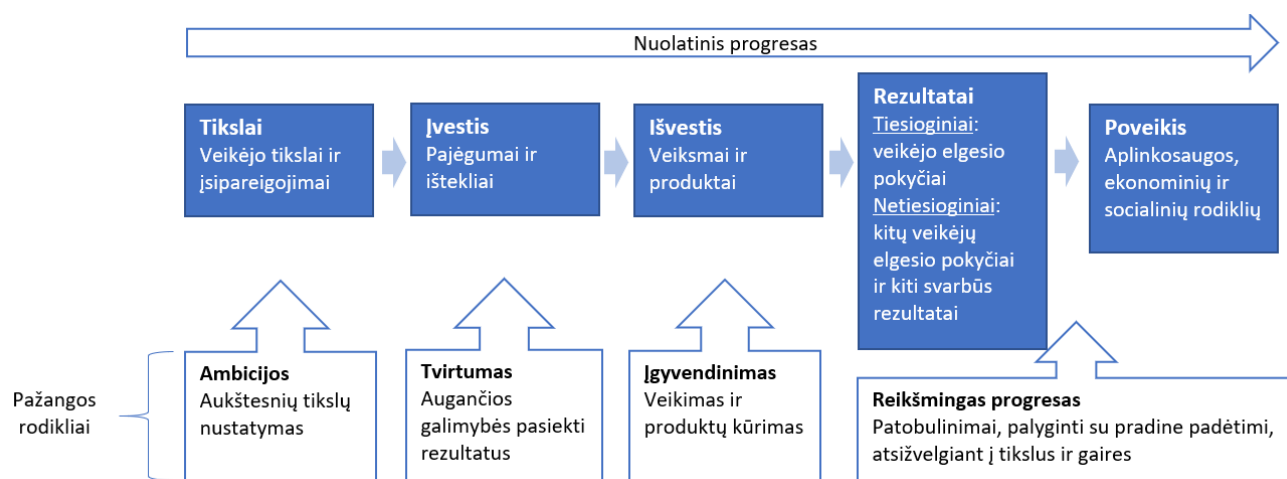
⁹¹ Taedong Lee, Ha Yoon Jung, „Mapping city-to-city networks for climate change action: Geographic bases, link modalities, functions, and activity” *Journal of cleaner production* 182 (2018): 96-104.

⁹² Oliver Heidrich, Diana Reckien, Marta Olazabal, Aoife Foley, Monica Salvia, Sonia de Gregorio Hurtado, Hans Orru et al. „National climate policies across Europe and their impacts on cities strategies” *Journal of environmental management* 168 (2016): 36-45.

⁹³ Broto, *Urban governance*.

⁹⁴ Diana Ürge-Vorsatz, Cynthia Rosenzweig, Richard J. Dawson, Roberto Sanchez Rodriguez, Xuemei Bai, Aliyu Salisu Barau, Karen C. Seto, and Shobhakar Dhakal, „Locking in positive climate responses in cities” *Nature Climate Change* 8, no. 3 (2018): 174-177.

išvadas ir pvz. Londonas įvedė mokesčius už labai taršias transporto priemones miesto centre, o Paryžius uždraudė dyzelinius automobilius. Kiti veiksmai, kurių miestai imasi, yra energijos vartojimo efektyvumo didinimas pastatuose, gatvių projektavimas siekiant išvengti transporto spūsčių, „žaliųjų stogų“ sodinimas ir daugiau parkų bei medžių, kurie padeda pašalinti anglies dvideginio išmetimą ir padeda miestams vėsintis⁹⁵. Teigiami miestų vadovaujamų klimato veikslių rezultatai reiškia, kad daug cituojamas šūkis „tautos kalba, miestai veikia“, dažnai priskiriamas buvusiam Niujorko merui, ir C40 valdybos pirmininkui Michaelui Bloombergui, yra teisingas. Pasaulinio klimato valdymo srityje naujos tinklinio valdymo formos, kurias skatina miestai ir jų sąjungininkai, suteikė galimybių įveikti plačiai diagnozuojamą „aklavietę“⁹⁶, turinčią įtakos didelėms daugiašalės sistemos dalims⁹⁷. Atrodo, kad miestų tinklai iš dalies užpildo „valdymo spragą“⁹⁸, atsiradusią tarp mūsų poreikio priimti globalius klimato sprendimus ir didėjančio daugiašalio valdymo nesugebėjimo juos įgyvendinti.

1 pav. Klimato veikslių pažangos, įgyvendinimo ir poveikio vertinimo modelis

Šaltinis: Thomas N. Hale, Sander Chan, Angel Hsu, Andrew Clapper, Cynthia Elliott, Pedro Faria, Takeshi Kuramochi et al. "Sub-and non-state climate action: A framework to assess progress, implementation and impact." *Climate Policy* 21, no. 3 (2021): 406-420.

Taigi, remiantis klimato kaitos politikos analizę yra pastebima, kad miestai užima itin svarbią rolę kovos su klimato kaita iniciatyvose. Kadangi, didžiausi pasaulio miestai yra atsakingi už egzistuojančias

⁹⁵ Daniel Trotta, „Cities drive climate change, and can provide a solution, U.N. says”, Reuters, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., <https://www.reuters.com/business/environment/cities-driving-climate-change-part-solution-un-report-2022-04-05/>.

⁹⁶ Thomas Hale, David Held, Kevin Young, *Gridlock: Why global cooperation is failing when we need it most*. Polity, 2013.

⁹⁷ Acuto, Rayner, *City networks: breaking gridlocks*.

⁹⁸ Hale, Held, Young, *Gridlock: Why global cooperation*.

problemas, juose ir yra telkiamas problemų sprendimas. Todėl remiantis T. N. Thomas ir kt. sukurtu modeliu (1 pav.) toliau tyrime analizuojami Niujorko klimato veiksmai.

3. Į KLIMATO KAITĄ ORIENTUOTI TARPTAUTINIAI MIESTAI: NIUJORKO ATVEJO ANALIZĖ

Miestai tampa vis svarbesni siekiant klimato tikslų bei yra tie, kuriuos klimato kaita tikėtina paveiks labiausiai. Daugiau nei 400 miestų pasirašė Pasaulinės merų konferencijos įsipareigojimą klimato kaitai, o kai kurie miestai prisijungė prie kitų pastangų, tokių kaip anglies dioksido neutralių miestų aljansas, įsipareigojęs išlaikyti tokį ŠESD, kad būtų pasiektas Paryžiaus klimato susitarime numatytas 1,5 °C tikslas. JT tvaraus vystymosi tikslai apima miestų, energetikos ir klimato tikslus. Mažiausiai išsivysčiusios šalys ir mažų salų besivystančios valstybės yra vienos pažeidžiamiausių teritorijų klimato kaitos padariniams, nors jose išmetama tik 7 % pasaulio ŠESD. Todėl G20, atsakingi už daugiau nei tris ketvirtadalius pasaulinio ŠESD išmetimo ir sukuriantys 80 % pasaulio bendrojo vidaus produkto, turi rodyti lyderystę problemos sprendime ir imtis skubių bei drąsių veiksmų klimato srityje, jei pasaulis nori pasiekti Paryžiaus susitarimo globalų tikslą⁹⁹.

Niujorko metropolijos regionas yra klasikinis sudėtingos socialinės-ekologinės sistemos pavyzdys¹⁰⁰. Tapęs pirmuoju pasauliniu megamiestu pasaulyje 1950 m., kai jo gyventojų skaičius pasiekė 10 milijonų¹⁰¹, ir vis dar yra vienas didžiausių pasaulio megapolių – metropoliniame regione gyvena 19 mln. žmonių¹⁰² ir 8,1 mln. gyventojų Niujorko miesto savivaldybėje¹⁰³. Ekologiniu požiūriu Niujorko miestas yra kelių vandens kelių, kurie sudaro vieną didžiausių pasaulyje natūralių uostų, plačiai naudojamų importui ir eksportui, santakoje¹⁰⁴. Tuo tarpu politiniu požiūriu, Niujorkas, kuriame įsikūrusi Jungtinių Tautų būstinė¹⁰⁵, yra svarbus tarptautinės diplomatijos centras, kartais vadinamas pasaulio sostine.

Niujorkas nuolat susiduria su iššūkiais, kylančiais dėl greitai besikeičiančio klimato. Šiuo metu pagrindinės su klimato kaita susijusios rizikos yra pakrančių potvyniai ir audros, vidaus (gatvių) potvyniai, karščio bangos ir ekstremalūs vėjo reiškiniai, taip pat labiau su miestu susijusios rizikos, pvz.,

⁹⁹ UNDP Climate promise, „State Of Climate Ambition“, Climate promise, žiūrėta 2022 m. gegužės 6 d., <http://climatepromise.undp.org/state-of-climate-ambition>.

¹⁰⁰ Mary L. Cadenasso, Steward TA Pickett, Kirsten Schwarz, „Spatial heterogeneity in urban ecosystems: reconceptualizing land cover and a framework for classification” *Frontiers in Ecology and the Environment* 5, no. 2 (2007): 80-88.

¹⁰¹ Tertius Chandler, *Four thousand years of urban growth: An historical census* (St. David's University Press, 1987).

¹⁰² World Population Review, „New York City, New York Population 2022“, World Population Review, žiūrėta 2022 m. gegužės 15 d., <https://worldpopulationreview.com/us-cities/new-york-city-ny-population>.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Mark Kurlansky, *The big oyster: history on the half shell* (New York: Ballantine Books, 2007).

¹⁰⁵ United Nations, „Visitor Centre“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www.un.org/en/visit/about-us>.

miesto šilumos salos ir pirminiai bei antriniai oro teršalai¹⁰⁶. Daugelyje projektų, kuriais siekiama išlaikyti arba gerinti miesto infrastruktūrą (energetikos, transporto, vandens ir atliekų bei komunikacijų), įskaitant kraštovaizdį ir pastatus yra prognozuojamas potvynių, kritulių ir karščio reiškinių intensyvumo didėjimas XXI amžiuje. Be to, didėjanti vidutinė pasaulinė metinė temperatūra dar labiau veikia jūros lygio kilimą. Penkiuose rajonuose besidriekiančios 840 kilometrų pakrantės, keliose žemumose esančiose miesto vietose kas mėnesį užplūsta potvyniai, atsirandantys dėl aukštesnių jūrų¹⁰⁷. Taigi, anksti pripažinęs klimato kaitos keliamą riziką ir įsipareigojęs mažinti ŠESD išmetimą bei didinti prisitaikymą prie pokyčių, Niujorkas tapo JAV nacionaliniu ir tarptautiniu lyderiu reaguojant į klimato kaitą¹⁰⁸.

2008 m. Niujorko meras M. Bloombergas subūrė lyderiaujančius klimato mokslininkus, akademikus ir privataus sektoriaus narius, jog jie patartų kaip miestui prisitaikyti prie klimato kaitos poveikio. Ši grupė, vadinama Niujorko klimato kaitos komisija (NPCC) - 20 narių nepriklausoma patariamoji institucija, kuri sintezuoja mokslinę informaciją apie klimato kaitą ir pataria miesto politikos formuotojams dėl vietos atsparumo ir prisitaikymo strategijų, siekiant apsisaugoti nuo kylančios temperatūros, didėjančių potvynių ir kitų pavojų¹⁰⁹. NPCC 2015 m. prognozės buvo panaudotos rengiant miesto atsparumo klimato kaitai projektavimo gaires architektams, inžinieriams ir visiems, dalyvaujantiems Niujorko pastatų planavimo, statybos ir renovacijos srityse, išleistas 2018 m.¹¹⁰. Taip pat, siekiant sumažinti miesto šilumos salos efektą, „NYC Cool Roofs“ programa, pradėta 2009 m., pavertė daugiau nei 6,7 milijono kvadratinį pėdų stogų vėsiais stogais – žaliais stogais ir šviesesnės spalvos stogais, atspindinčiais šilumą¹¹¹. 2015 m. programa buvo perkelta į darbo jėgos tobulinimo mokymo galimybę, kad darbo ieškantiems niujorkiečiams būtų suteikta galimybė įgyti apmokamą darbo patirtį ir kvalifikaciją statybų sektoriuje. Programos metinis tikslas – įrengti vieną milijoną kvadratinį pėdų stogų ir viso proceso metu įtraukti vietos nekilnojamojo turto savininkus, bendruomenės partnerius, darbo jėgos mokymo organizacijas ir savanorius¹¹². Keli metai iki „NYC Cool Roofs“ programos Niujorkas išleido plataus užmojo tvarumo planą „PlaNYC“, apimančį 127 politikos iniciatyvas, skirtas

¹⁰⁶ William Solecki, „Urban environmental challenges and climate change action in New York City” *Environment and Urbanization* 24, no. 2 (2012): 557-573.

¹⁰⁷ NYC Mayor’s Office of Resiliency, „Climate Resiliency Design Guidelines”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www1.nyc.gov/assets/orr/pdf/NYC_Climate_Resiliency_Design_Guidelines_v4-0.pdf.

¹⁰⁸ Solecki, *Urban environmental challenges*.

¹⁰⁹ NYC Office of Climate and Environmental Justice, „New York City Panel on Climate Change“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www1.nyc.gov/site/orr/challenges/nyc-panel-on-climate-change.page>.

¹¹⁰ Renee Cho, „How New York City is Preparing For Climate Change”, Columbia Climate School, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://news.climate.columbia.edu/2019/04/26/new-york-city-preparing-climate-change/>.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² NYC Business, „NYC CoolRoofs”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www1.nyc.gov/nycbusiness/article/nyc-coolroofs>.

pasiekti dešimt pagrindinių tikslų, gerinti miesto infrastruktūrą, aplinką ir gyvenimo kokybę. Planu siekiama per 10 metų padvigubinti ekologiškų darbo vietų skaičių, pagerinti darbuotojų ir įmonių prieigą prie švietimo, informacijos ir koordinavimo, reikalingo ekologiškos ekonomikos augimui skatinti, siekti įgūdžių tobulinimo norint užtikrinti, kad niujorkiečiai atitiktų ekologiškų darbo vietų reikalavimus ir padidinti ekologiškų produktų bei paslaugų paklausą¹¹³.

Tačiau Niujorkas telkia dėmesį ne tik į kovos su klimato kaita programas tačiau taip pat finansuoja ir klimato kaitos padarinių sukeltą žalą kurdamas atsparumą tokioms problemoms kaip pvz. potvyniai. Programa „RISE: NYC“ yra skirta naujoms technologijoms ir sprendimams, siekiant apsaugoti Niujorką nuo būsimų audrų, jūros lygio kilimo ir kitų klimato kaitos padarinių ir padeda mažosioms įmonėms, kurias paveikė superaudra „Sandy“. Projekte pirmiausia siekiama sukurti patikimus ryšius tarp apylinkių, esančių potvynių zonose. Ši Niujorko miesto iniciatyva yra finansuojama iš 4,21 milijardo JAV dolerių, kuriuos JAV būsto ir urbanistikos departamentas skyrė Niujorko miestui federalinės bendruomenės plėtros dotacijų – atkūrimo nelaimėmis lėšomis¹¹⁴. Nuo 2015 m. miestas investavo daugiau nei 3,7 mlrd. USD, kad apsaugotų pakrantę nuo potvynių. Laikinosios apsaugos nuo potvynių priemonės sutvirtina rajonus ir svarbiausius objektus nuo pakrantės potvynių, kol bus baigtos nuolatinės potvynių kontrolės priemonės¹¹⁵. Visumoje šie dokumentai apima oficialią miesto poziciją dėl klimato kaitos, nubrėždami tokias detales, kaip supratimas apie pagrindines ekologines grėsmes ir siūlomi tinkamiausi politikos mechanizmai, kaip įgyvendinti sprendimus vietoje. Taigi, tokie planai kaip atskiri dokumentai arba pasirinktos strategijos yra geriausios praktikos ir eksportuojamų sprendimų formos pavyzdžiai visame pasaulyje¹¹⁶.

3.1 Niujorko kovos su klimato kaitos programa

„One New York - The Plan for a Strong and Just City“ (toliau – „OneNYC“) buvo pirmasis išsamus didelio miesto tvarumo planas, išleistas 2015 m. balandžio mėn. kaip „PlaNYC“ įpėdinis, kuriuo prie tradicinių aplinkosaugos tikslų buvo pridėti socialiniai ir ekonominiai tikslai bei nurodytas jų tarpusavio ryšys¹¹⁷. „OneNYC“ apima planavimo ir politikos studijas, teisės aktus ir investicijas į rajonus, pastatus,

¹¹³ United Nations, „PlaNYC City-Wide Sustainability Plan (New York City)“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=99&nr=30&menu=1449>.

¹¹⁴ New America, „RISE : NYC“, New America, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://www.newamerica.org/resilient-communities/flexible-future-ready-networks/rise-nyc/>.

¹¹⁵ Cho, *How New York City*.

¹¹⁶ Chiara Camponeschi, „Narratives of vulnerability and resilience: An investigation of the climate action plans of New York City and Copenhagen“ *Geoforum* 123 (2021): 78-88.

¹¹⁷ Nilda Mesa, „Cities and climate resilience (NYC Office of Sustainability).“ In *Collaborating for Climate Resilience*, Routledge, 2021, 10-24.

svarbią infrastruktūrą ir pakrantės apsaugos projektus. Planas veikia per daugiau nei 200 iniciatyvų ir daugiau nei 70 agentūrų ir buvo integruotas į besiformuojančius JT tvaraus vystymosi tikslus¹¹⁸. Anot tuomečio Niujorko mero B. de Blasio šis veiksmų planas, išsaugos ir sustiprins Niujorko, kaip pirmaujančio pasaulio miesto, vaidmenį¹¹⁹.

„OneNYC“ strategijoje yra numatytos keturios pagrindinės vizijos:

1. „Mūsų augantis, klestintis miestas“ - Niujorkas ir toliau išliks dinamiškiausia pasaulio miesto ekonomika, kurioje klesti šeimos, verslas ir rajonai;
2. „Mūsų teisingas ir atskaitingas miestas“ - Niujorke bus visa apimanti, teisinga ekonomika, siūlanti gerai apmokamą darbą ir galimybę visiems gyventi oriai ir saugiai;
3. „Mūsų tvarus miestas“ – Niujorkas bus tvariausias didmiestis pasaulyje ir pasaulinis kovos su klimato kaita lyderis.
4. „Mūsų atsparus miestas“ - Niujorko rajonai, ekonomika ir viešosios paslaugos yra pasirengusios atlaikyti klimato kaitos ir kitų 21-ojo amžiaus grėsmių poveikį ir tapti stipresni nuo jų.

Tvaraus miesto vizija apima tokius tikslus kaip iki 2050 m. 80 % sumažinti (lyginant su 2005 m.) Niujorko ŠESD emisiją. Šiam tikslui pasiekti yra itin svarbus kiekvienais metais Niujorko miesto atliekamas ŠESD išmetimo vertinimas. Remiantis duomenimis, beveik trys ketvirtadaliai Niujorko išmetamų ŠESD (Priedas 4) yra susiję su energija, naudojama pastatuose. ŠESD emisija miesto masto inventoriuje apskaičiuojama ir pranešama pagal Pasaulinį miestų protokolą ir Pasaulinį merų klimato ir energetikos paktą¹²⁰. Tvaraus miesto vizija, taip pat, apima ir įsipareigojimą siekti tikslo, kad sąvartynuose iki 2030 m. nebūtų atliekų. Anot plano rengėjų, organinės medžiagos nepateks į sąvartyną, o tai taip pat sumažins ŠESD išmetimą. Miestas 2015 m. nurodė, kad daugiau dėmesio skirs atliekų mažinimui, organinių atliekų perdirbimo didinimui, perdirbimo gerinimui, komercinių atliekų tvarkymui ir atliekų paskirties vietų, kurios sukelia mažiausią išmetamųjų teršalų pėdsaką, nustatymui. Kiti tvaraus miesto vizijos tikslai:

- Iki 2030 metų Niujorko oro kokybė bus geriausia iš visų didžiųjų JAV miestų;

¹¹⁸ Mesa, *Cities and climate resilience*.

¹¹⁹ NYC, „One New York The Plan for a Strong and Just City”, NYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., <http://www.nyc.gov/html/onenyc/downloads/pdf/publications/OneNYC.pdf>.

¹²⁰ NYC Office of Climate and Environmental Justice, „GHG Inventory”, NYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/reports-and-data/ghg-inventory.page#:~:text=The%20Inventory%20of%20New%20York,inventories%3A%20Citywide%20and%20City%20Government.>

- Niujorko žemės atkūrimo praktikos padės išnaudoti visą turimos žemės potencialą;
- Rajonų potvynių valdymas bei aukštos kokybės vandens paslaugų ir daugiau vandens fontanų Niujorko rajonuose pasiūla;
- Visi niujorkiečiai gaus naudą iš prieinamų ir gražių lauko erdvių.

Tuo tarpu, 2019 m. buvo paskelbtas atnaujintas strateginis planas - „OneNYC 2050“. Strategija, taip pat žinoma kaip „New York City Green New Deal“ yra suderinamas su 1,5 C klimato veiksmų planu bei ankstesne OneNYC ir kitomis strategijomis¹²¹. Sukurtas pagal 2013 m. 84 vietos įstatymo reikalavimus ir yra ilgalaikis Niujorko strateginis planas. „OneNYC 2050“ skirtas apsaugoti Niujorko miesto ateitį nuo šiandienos ir rytojais iššūkių¹²². Tai drąsus ir įžūlus planas atakuoti visuotinį atšilimą visais frontais. Jį sudaro 14 milijardų dolerių investicijų (naujų ir jau esamų įsipareigojimų), teisės aktų ir konkrečių veiksmų miesto lygmeniu, kurie užtikrins beveik 30 procentų papildomą išmetamųjų teršalų sumažinimą iki 2030 m. Šiame plane numatyti įstatymai ir investicijos tiesiogiai sprendžia pajamų nelygybės klausimus. Sukuriama dešimtys tūkstančių gerai apmokamų darbo vietų, modernizuojami pastatai ir plečiama atsinaujinanti energija. Kartu su ankstesniais de Blasio administracijos veiksmais, 2019 m. paskelbti veiksmai leis beveik 30 procentų sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį visame mieste. Kartu su veiksmais, kurių buvo imtasi Bloomberg administracijos, Niujorkas siekia iki 2030 m. 40 procentų sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį, palyginti su 2005 m.¹²³.

„OneNYC 2050“¹²⁴ sudaro 8 tikslai ir 30 iniciatyvų:

1. „Gyvybinga demokratija – kur kiekvienas niujorkietis yra laukiamas pilietiniame ir demokratiname miesto gyvenime. Nes įgalinta visuomenė yra sėkmingos demokratijos pagrindas tiek vietos, tiek nacionaliniu mastu“;
2. „Klestintys rajonai - kur visos bendruomenės turi saugų ir įperkamą būstą ir yra gerai aptarnaujami parkų, kultūros išteklių ir kitų bendrų erdvių. Nes mūsų gyvenimas yra

¹²¹ C40 Knowledge, „OneNYC 2050“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/OneNYC-2050?language=en_US.

¹²² OneNYC 2050, „New York City’s Green New Deal“, OneNYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/#:~:text=OneNYC%202050%20is%20a%20strategy,a%20strong%20and%20fair%20city.>

¹²³

NYC, „Action on Global Warming: NYC’s Green New Deal“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www1.nyc.gov/office-of-the-mayor/news/209-19/action-global-warming-nyc-s-green-new-deal#/0>.

¹²⁴ NYC „OneNYC 2050 Building A Strong And Fair City“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d., <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/01/OneNYC-2050-Full-Report-1.3.pdf>.

geresnis ir mūsų socialiniai ryšiai stipresni, kai niujorkiečiai jaučiasi saugūs savo bendruomenėse“;

3. „Švietimo lygumas ir meistriškumas“ - kur įvairios ir sąžiningos mokyklos suteikia kokybišką išsilavinimą kiekvienam mokiniui, o Niujorkas yra visų sluoksnių vaikų ugdymo pavyzdys. Nes išsilavinimas yra būtinas visaverčiam gyvenimui“;
4. „Efektyvus mobilumas - kur įperkamos, patikimos, saugios ir tvarios transporto galimybės reiškia, kad nė vienam niujorkiečiui nereikia pasikliauti automobiliu. Kadangi Niujorko tranzito sistema ir pasiekiamumas pėsčiomis yra mūsų tapatybės, ekonominio konkurencingumo ir gyvenimo kokybės pagrindas“;
5. „Įtraukianti ekonomika - kurioje ekonomikos augimas suteikia galimybių visiems niujorkiečiams ir saugo „Amerikietišką svajonę“. Kadangi ekonominis saugumas ir orumas yra būtini norint įveikti ilgalaikę nelygybę ir sukurti miestą, kuriame kiekvienas gali būti sėkmingas“;
6. „Sveikas gyvenimas - kai panaikinama sveikatos nelygybė dėl rasės ir etninės priklausomybės, o visi gyventojai turi vienodas galimybes gauti sveikatos priežiūros, švaraus oro ir sveiko maisto. Nes sveikatos apsauga yra žmogaus teisė“;
7. „Tinkamas gyventi klimatas - kuriame nebespasikliaujame iškastiniu kuru ir sumažiname klimato kaitos keliamą riziką. Nes neveikimas turės pražūtingų pasekmių ir padarys neproporcingą žalą pažeidžiamiausioms mūsų gyventojų grupėms“;
8. „Moderni infrastruktūra - kur patikima fizinė ir skaitmeninė infrastruktūra leidžia niujorkiečiams klestėti. Nes šiuolaikiška, moderni, atspari infrastruktūra yra pagrindas, ant kurio kuriame stiprų ir teisingą miestą“.

Ryšium su vienu didžiausių iššūkiu – ŠESD emisija, „OneNYC 2050“ strategijoje yra numatytas ir tarpinis tikslas iki 2025 m. sumažinti pastatuose naudojamos energijos emisiją 30 proc., palyginti su 2005 m., ir 35 proc. miestui priklausančiuose pastatuose. Pastatų sektoriuje miestas įsipareigojo modernizuoti kiekvieną miestui priklausančią nekilnojamąjį turtą, kuriame suvartojama daug energijos, ir iki 2025 m. įdiegti 100 MW atsinaujinančios energijos. Privatiems pastatams miestas žada sukurti klestinčią energijos vartojimo efektyvumo ir investicijų į atsinaujinančią energiją rinką bei paslaugas, sukurti pasaulinio lygio ekologiškų pastatų ir energijos kodeksus ir paversti Niujorką pasauliniu švarios energijos technologijų ir inovacijų centru. Pozityvus iniciatyvų šalutinis poveikis yra tai, jog komunalinių išlaidų mažinimas taip pat padeda išsaugoti būsto įperkamumą. Siekiant numatytų tikslų pastatų energetinio efektyvumo srityje itin svarbus yra 97 Vietos įstatymas - vienas ambicingiausių planų mažinti

išmetamų teršalų kiekį šalyje. 97 Vietos įstatymas buvo įtrauktas į Klimato mobilizavimo įstatymą, kurį miesto taryba priėmė 2019 m. balandžio mėn. kaip mero „New York City Green New Deal“ programos dalį. Pagal šį novatorišką įstatymą dauguma pastatų, kurių plotas didesnis nei 25 000 kvadratinų pėdų, iki 2024 m. turės atitikti naujus energijos vartojimo efektyvumo ir ŠESD išmetimo apribojimus, o griežtesni apribojimai įsigalios 2030 m. Tikslas – sumažinti didžiausių miesto pastatų išmetamų teršalų kiekį 40 procentų iki 2030 m. ir 80 procentų iki 2050 m. Įstatymu taip pat buvo įsteigta 97 Vietos įstatymo patariamoji taryba ir klimato darbo grupės, kurios patars miestui, kaip geriausiai pasiekti šiuos agresyvius tvarumo tikslus¹²⁵.

Taigi, vienintelis būdas pasiekti išsikeltus ambicingus tikslus – agresyviai pereiti nuo iškastinio kuro prie švarios, atsinaujinančios energijos. Perėjimas nuo iškastinio kuro prie atsinaujinančios energijos sukuria iššūkių veikiantiems elektros tinklams ir energijos sistemoms, kad būtų patenkinti energijos poreikiai, reikalingi bazinei, tarpinei ir didžiausiai apkrovai valdyti¹²⁶. Pažanga siekiant išmetamųjų teršalų tikslų ir išmetamų teršalų mažinimo politikos veiksmingumas gali būti vertinamas sudarant konkrečiam miestui skirtas inventorizacijas, dažnai vadinamas savarankiškoms aprašomis. Niujorko išmetamųjų teršalų aprašas sudaromas naudojant mišrios apimties metodą, vadinamą miesto sukelta sistema, kuri skirta atsižvelgti į išmetamųjų teršalų kiekį, susijusį su veikla miesto ribose, neatsižvelgiant į emisijos vietą¹²⁷. Remiantis, miesto skelbiamais duomenimis 2020 m. lyginant su 2005 m. ŠESD emisija sumažėjo 25% (Priedas 4). Tuo tarpu, siekiant stebėti „OneNYC“ nustatytų tikslų pažangą, plane buvo numatytas pagrindinių rodiklių rinkinys, pagal kurį kasmet atsiskaitoma. Šie 55 kiekybiniai rodikliai yra sukurti tam, kad vietos valdžia būtų atskaitinga, kartu pateikiant duomenis apie „OneNYC“ programų ir politikos veiksmingumą. Vienos tokių rodiklių - bendras šalinamų atliekų kiekis, siekiant *zero waste* tikslo. Visgi, skelbiami duomenys rodo, kad didžiausias šalies miestas tolsta nuo ambicingo tikslo iki 2030 m. beveik visiškai panaikinti buitinių atliekų kiekį, simbolizuojantį šalies kovą su didesniu šiukšlių kiekiu ir ribotomis perdirbimo galimybėmis¹²⁸. Remiantis, 2021 m. „OneNYC 2050“

¹²⁵ NYC Sustainable Buildings, „Local Law 97“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainablebuildings/l197/local-law-97.page>.

¹²⁶ New York City Council, „Securing Our Future“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., [https://council.nyc.gov/data/securing-our-future/#:~:text=Among%20other%20global%20leaders%2C%20New,2050%20\(80%C3%9750\).](https://council.nyc.gov/data/securing-our-future/#:~:text=Among%20other%20global%20leaders%2C%20New,2050%20(80%C3%9750).)

¹²⁷ Joseph R. Pitt, Israel Lopez-Coto, Kristian D. Hajny, Jay Tomlin, Robert Kaeser, Thilina Jayarathne, Brian H. Stirm et al. „New York City greenhouse gas emissions estimated with inverse modeling of aircraft measurements” *Elementa: Science of the Anthropocene* 10, no. 1 (2022).

¹²⁸ Sally Goldenberg, Danielle Muoio Dunn, „New York City fails zero waste pledge. Why it’s going backward.”, *Politico*, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., <https://www.politico.com/news/2022/04/22/zero-waste-new-yorkers-recycle-00026708>.

pažangos ataskaita¹²⁹ nepaisant precedento neturinčių iššūkių šiais 2020 - 2021 metais, miestas toliau darė pažangą įgyvendindamas strategijos iniciatyvas ir siekdamas aštuonių tikslų. Tinkamo gyventi klimato tikslui pasiekti atlikti tokie veiksmai kaip 2020 m. spalio mėn., po delsimo dėl bylinėjimosi ir COVID-19 pandemijos, Niujorko valstija pradėjo taikyti plastikinių maišelių draudimą, kuris draudžia daugeliui bakalėjos parduotuvių ir kitų mažmenininkų tiekti klientams plastikinius maišelius. Nuo 2020 m. kovo mėnesio mažmenininkai taip pat privalo rinkti penkių centų mokestį už kiekvieną pateiktą popierinį maišelį. Remdamas šias pastangas, miestas nuo 2016 m. Niujorko gyventojams išdalino daugiau nei 1 milijoną daugkartinio naudojimo maišelių. Taip pat, 2021 m. balandžio mėn. buvo pradėtos didelės statybos „East Side Coastal Resiliency“ – 1,45 mlrd. USD vertės atsparumo klimatui projektas, kuriuo bus išplėsta apsauga nuo potvynių ir pagerintos atviros erdvės daugiau nei 110 000 niujorkiečių, įskaitant 28 000 viešųjų būstų gyventojų. 2018 m. rugsėjo mėn. miestas užsibrėžė tikslą padvigubinti investicijas į klimato kaitos sprendimus, pvz., vėjo, saulės energiją, energiją taupančias technologijas ir kt., iki 2021 m. pabaigos pasiekti 4 mlrd. USD. 2020 m. birželio 30 d. į klimato sprendimus pagal rinkos vertę investuota 3,6 mlrd. USD.

Anot N. Mesa, vienos iš pagrindinių „OneNYC“ autorių, Niujorko pastangų metodika, ir apimtis nustatė naują standartą kitiems miestams, įskaitant Bostoną, Los Andželą, Orlando, San Chosė ir Naująjį Orleaną¹³⁰. Valstybiniu lygmeniu iniciatyvos imtasi 2019 m., kai buvo priimtas Klimato lyderystės ir bendruomenės apsaugos įstatymas, kuriuo valstybė nustatė nulinės anglies dvideginio ekonomikos iki 2050 m. tikslus. Įstatymas įpareigoja iki 2030 m. 70 % energijos poreikių patenkinti naudojant atsinaujinančius šaltinius bei kad iki 2040 m. visas elektros sektorius nebeišmestų anglies dvideginio¹³¹. O 2017 m. federalinei vyriausybei pasitraukus iš Paryžiaus klimato susitarimų, miestas jau kitą dieną įsipareigojo pasirašyti Paryžiaus susitarimą, sudarydamas sąlygas prisijungti ir kitiems JAV miestams. Vadovaujantis vykdomuoju įsakymu (executive order), Niujorkas išleido "1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement", tapdamas pirmuoju miestu pasaulyje, paskelbusiu veiksmų planą, suderinamą su Paryžiaus susitarimu¹³². Remiantis Solecki, konkrečių Niujorko klimato veiksmų aspektų perkeliamumą galima apibrėžti kaip ribotą, nes nedaugelis pasaulio miestų turi institucinių,

¹²⁹ OneNYC 2050, „2021 Progress Report Delivering On The Green New Deal“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/wp-content/uploads/2021/05/OneNYC-2021-Progress-Report.pdf>.

¹³⁰ Mesa, *Cities and climate resilience*.

¹³¹ Samar Khurshid, „For Next Steps in City's 'Green New Deal' and Covid Recovery, Coalition Offers Plan for 100,000 Climate Jobs“, Gotham Gazette, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://www.gothamgazette.com/city/9842-next-steps-nyc-green-new-deal-coalition-100000-climate-jobs#:~:text=In%20April%202019%2C%20the%20City,incentives%20for%20renewable%20energy%20projects%2C>

¹³² NYC Office of Climate and Environmental Justice, „International Collaboration“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 13 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/achievements/international-collaboration.page>.

žmogiškųjų ir kapitalo išteklių tokiai veiklai vykdyti, kokia vyko Niujorkas. Tačiau daugelis platesnio masto miesto veiksmų elementų, ypač dėmesys rizika pagrįstam valdymui ir sėkmės rodiklių apibrėžimo kriterijų naudojimui, jau buvo perkelti į kitus JAV miestus per JAV Nacionalinę tyrimų tarybą, komitetą, Amerikos klimato pasirinkimų grupės ataskaitą, taip pat tarptautiniu mastu¹³³. Remiantis, 2022 m. „OneNYC 2050“ pažangos ataskaita¹³⁴ Niujorkas pastaraisiais metais ir toliau buvo pasaulinis lyderis judėjime atsisakyti iškastinio kuro, bendradarbiaudamas su kitais miestais ir klimato tinklais visame pasaulyje, siekdamas pažangos šiame darbe. Taigi, remiantis reikšmingomis Niujorko pastangomis ir dalyvavimu klimato politikoje – teorinėje dalyje nustatytos tendencijos, jog miesto diplomatijos rolė auga bei klimato politika yra telkiama į miestus, nes jie yra veikėjai galintys spręsti problemas lokaliai, yra pagrįstos ir Niujorko iniciatyvos rodo, kad miestai tampa tarptautinės politikos veikėjais.

3.2 Niujorko veikla miestų tinkluose

Nacionaliniu ir tarptautiniu mastu Niujorkas dalyvauja klimato kaitos klausimų sprendime keliose organizacijose, ypač per Urban Sustainability Directors Network ir C40 organizacijas¹³⁵. Partnerystė su kitais miestais, taip pat pasauliniais ir nacionaliniais klimato tinklais, įskaitant C40, ICLEI, Climate Mayors, Climate Group, Carbon Neutral Cities Alliance ir kt. apima bendras iniciatyvas, skatinančias platesnius veiksmus klimato kaitos srityje, renginių, skirtų dalytis žiniomis paremti, rengimą ir plataus užmojo strategijų kūrimą¹³⁶. Pavyzdžiui, nuo 2010 m. iki 2013 m. Niujorko meras Bloombergas vadovavo C40 merų tinklui ir nuo to laiko miestas yra aktyvus tinklo narys. Meras de Blasio buvo vienas 2018 m. „Divest/Invest Forum“ (veikiančio C40 tinkle) įkūrėjų, kuriame miestai iš viso pasaulio, turintys šimtus milijonų dolerių pensijų fondų turto, skatina iškastinio kuro deffinansavimą ir investicijas į ekologišką ekonomiką¹³⁷. Taip pat, miestas pasisako už klimato teisingumą pasaulinėse diskusijose. Miestas dalyvavo „Urban 20“ (U20), bendradarbiaudamas su kitais pasaulio miestais, kad G20 derybose bendrai pasisakytų už teisingumą klimato kaitos politikoje ir teisingą perėjimą prie ekologiškos ekonomikos¹³⁸.

Viena iš „OneNYC 2050“ iniciatyvų ir kasmet atsiskaitomų sričių pažangos ataskaitoje – „Bendradarbiauti su pasaulio miestais, kad skatintumėte atsakomybę už klimato kaitą ir teisingumą

¹³³ Solecki, *Urban environmental challenges*.

¹³⁴ OneNYC 2050, „2022 Progress Report“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2022/05/OneNYC-2022-Progress-Report.pdf>.

¹³⁵ Solecki, *Urban environmental challenges*.

¹³⁶ OneNYC 2050, *2021 Progress Report*.

¹³⁷ NYC Office of Climate and Environmental Justice, *International Collaboration*.

¹³⁸ OneNYC 2050, *2022 Progress Report*.

klimato kaitos srityje“. Remiantis praėjusių 2021 m. ir šių 2022 m. ataskaitomis Niujorko veikla miestų tinkluose yra aktyvi. Bendradarbiaudamas su Londono miestu ir C40, Niujorkas parengė „Divest/Invest“ deklaraciją, kurią pasirašę miestai įsipareigoja imtis veiksmų, kad atsisakytų iškastinio kuro ir investuotų į klimato sprendimus. 2021 m. deklaraciją pasirašė dar šeši miestai, todėl iš viso pasirašė 18. Kartu šie miestai atstovauja daugiau nei 50 milijonų gyventojų ir daugiau nei 400 milijardų JAV dolerių valdomo turto, kuris įsipareigoja imtis „Divest/Invest“ veiksmų. 2021 m. rugsėjį miestas taip pat surengė aplinkosaugos teisingumo apskritąjį stalą per klimato savaitę Niujorke, kuriame miesto, valstijos ir federaliniai lyderiai visoje šalyje susitiko diskutuoti, dalytis žiniomis ir tobulinti teisingumo bei aplinkosaugos teisingumo didinimo metodus. Miestas taip pat tęsė bendradarbiavimą su federaline vyriausybe, siekdamas pasisakyti už ambicingą nacionalinę klimato darbotvarkę. Miestas glaudžiai bendradarbiavo su nacionaliniais ir tarptautiniais tinklais, kad pradėtų planuoti COP 26, siekdamas sustiprinti papildomus kitų miestų įsipareigojimus ir sudaryti sąlygas plataus užmojo tarptautiniam klimato susitarimui¹³⁹. 2020 m. gruodį kaip pasaulinė kampanija, skirta sutelkti lyderystę ir paramą, prieš COP26 įkurta „The Cities Race to Zero“ iniciatyva. „The Cities Race to Zero“ organizuoja keli miestų tinklai, Pasaulio gamtos fondas ir Pasaulio išteklių institutas. Tai oficialus COP26 partneris, kuriame dalyvauja Niujorko miestas, skirtas padėti miestams įvykdyti nulinės emisijos įsipareigojimo kriterijus, naudojant geriausius turimus įrankius ir patirtį. Prisijungę prie „The Cities Race to Zero“, miestai įgyja oficialų JTBKKK pastangų pripažinimą, prieigą prie specialių renginių ir prieigą prie išteklių, įrankių ir kai kuriais atvejais techninės pagalbos, kurią siūlo „The Cities Race to Zero“ partneriai¹⁴⁰. Miestai, laikomi oficialiais stebėtojais, neturi oficialaus vaidmens JTBKKK procese, nors bėgant metams COP sprendimų kalba pamažu pripažino jų indėlį. Glazgo klimato paktas žengia toliau nei bet kuris kitas COP tekstas, pripažįstant „svarbų vietos ir regionų valdžios vaidmenį“. Tai yra reikšmingas poslinkis link formalesnio miestų įtraukimo į Paryžiaus susitarimo¹⁴¹.

Svarbus Niujorko veiklos ir įsipareigojimų miestų tinkluose dokumentas - „1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement“. 2017 m. paskelbtas planas grindžiamas ilga ambicingų klimato veiksmų Niujorke istorija¹⁴². Plano pagrindas - 2016 m. gruodžio mėn. C40 paskelbtas išūkis

¹³⁹ OneNYC 2050, *2022 Progress Report*.

¹⁴⁰ C40 Knowledge, „Cities Race to Zero“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/Cities-Race-to-Zero?language=en_US.

¹⁴¹ C40 Knowledge, „COP26: What the Glasgow Climate Pact means for cities“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/COP26-What-the-Glasgow-Climate-Pact-means-for-cities?language=en_US.

¹⁴² C40 Knowledge, „1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/1-5-C-Aligning-New-York-City-with-the-Paris-Climate-Agreement?language=en_US.

„2020: How Cities Will Get the Job Done“, kuriame įvertinamas merų indėlis į Paryžiaus klimato susitarimo tikslus. Paskelbtų tikslų pasiekimas yra C40 prioritetas, turint omenyje, kad jei kiekvienas miestas, kuriame gyvena daugiau nei 100 000 gyventojų, sektų 91 C40 miestų pavyzdžiu, tai sumažintų išmetamųjų teršalų kiekį 40 procentų¹⁴³. Praėjus dvejiems metams po šio dokumento paskelbimo, Niujorkas paskelbė „OneNYC 2050“, kuris apima Paryžiaus susitarimu suderintą ambiciją. Šiuo metu „OneNYC 2050“ yra aiškiai pasirinkta Niujorko politikos trajektorija, kuri yra viešinama kaip gerosios praktikos pavyzdys tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu.

3.3 Niujorko klimato politikos rezultatai tarptautiniame kontekste

Miestai ir jų vyriausybės sulaukė plataus tarptautinio pripažinimo dėl iniciatyvų klimato politikoje, įskaitant ir Niujorką. Subnacionalinių veikėjų lyderystė itin svarbi kuomet šios rolės neprisiima valstybės. „OneNYC 2050“ plane dominuoja aiški tema, kad federalinė vyriausybė atsisakė savo darbo klimato politikoje¹⁴⁴. Tarptautinėje arenoje iš Jungtinių Amerikos Valstijų tikimasi reikšmingo indėlio sprendžiant klimato kaitos klausimus, tačiau ketverius Donaldo Trumpo prezidentavimo metus vykdant pasaulinius klimato veiksmus, Jungtinės Valstijos sėdėjo nuošalyje. Tik 2021 sausio 20 d., pirmąją savo kadencijos dieną, prezidentas Bidenas pasirašė dokumentą, pagal kurio sąlygas Jungtinės Valstijos vėl oficialiai tapo Paryžiaus susitarimo nare¹⁴⁵. Prezidentas Bidenas siekia atkurti JAV lyderystę klimato srityje, todėl 2021 balandžio mėn. buvo paskelbtas naujas JAV tikslas 2030 m. 50–52 proc. sumažinti grynąją taršą ŠESD visoje ekonomikoje, palyginti su 2005 m., remiantis iki šiol pasiekta pažanga ir nukreipiant Amerikos darbuotojus bei pramonę, kad ji kovotų su klimato krize¹⁴⁶. JAV veiksams stiprų pagrindą sudarė, tai kad subnacionaliniai veikėjai tęsė išmetamųjų teršalų mažinimo pastangas Trumpo administracijos laikotarpiu. Tačiau Niujorko klimato politika ir veiksmai atsispindi ne tik per valstybės įsipareigojimus. Tad remiantis modeliu, skirtu klimato veiksmų pažangai, įgyvendinimui ir poveikiui

¹⁴³ C40 Cities, „1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www1.nyc.gov/assets/sustainability/downloads/pdf/publications/1point5-AligningNYCwithParisAgrmt-02282018_web.pdf.

¹⁴⁴ OneNYC 2050, „The Strategy“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/initiatives/the-strategy/>.

¹⁴⁵ Antony J. Blinken, „The United States Officially Rejoins the Paris Agreement“, State Government, žiūrėta 2022 m. gegužės 9 d., <https://www.state.gov/the-united-states-officially-rejoins-the-paris-agreement/>.

¹⁴⁶ The White House, „FACT SHEET: President Biden Sets 2030 Greenhouse Gas Pollution Reduction Target Aimed at Creating Good-Paying Union Jobs and Securing U.S. Leadership on Clean Energy Technologies“, White House, žiūrėta 2022 m. gegužės 9 d., <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/22/fact-sheet-president-biden-sets-2030-greenhouse-gas-pollution-reduction-target-aimed-at-creating-good-paying-union-jobs-and-securing-u-s-leadership-on-clean-energy-technologies/>.

įvertinti šiame poskyryje bus siekiama išsiaiškinti kokį tiesioginį ir netiesioginį poveikį tarptautiniame kontekste turi Niujorko klimato politika (1 pav.).

Tikslai: Niujorko miestas turi aiškų pagrindinį tikslą - iki 2050 m. 80 % sumažinti (lyginant su 2005 m.) ŠESD emisiją. Šis ir kiti ambicingi tikslai, kurie yra suderinti ir su Paryžiaus klimato susitarimu yra išdėstyti miesto klimato politikos dokumentuose (šiuo metu aktualūs yra „OneNYC“ ir „OneNYC 2050“). Ivestis: Niujorkas, būdamas itin reikšmingu politikos centru pasaulyje bei vienu iš megamiestų turi milžiniškas kompetencijas ir resursus (Niujorko metro zonos BVP per pastaruosius du dešimtmečius nuolat augo nuo 1,2 trilijono JAV dolerių 2001 m. iki 1,5 trilijono JAV dolerių 2020 m.¹⁴⁷) vykdyti užsibrėžtus tikslus. Niujorko mero klimato ir aplinkosaugos teisingumo biuras, kurio tikslas yra užtikrinti, kad Niujorkas būtų pasirengęs atlaikyti klimato kaitos poveikį ir taptų stipresnis šioje srityje, yra pagrindinis pastangų kompetencijos centras¹⁴⁸. Išvestis: Niujorko miestas, siekdamas užsibrėžtų tikslų kasmet vertina progresą ir nepaisant to, kad progresas ne visose srityse yra patenkinamas, tačiau gana reikšmingas ŠESD sumažėjimas buvo pasiektas daugelio veiksmų ir iniciatyvų dėka. Per miestų tinklus Niujorkas dalinasi žiniomis su kitais miestais bei steigia tarptautines bendradarbiavimo grupes ir/ar programas (tokias kaip „Divest/Invest Forum“). Taip pat, pagrindiniai strateginiai dokumentai „OneNYC“ ir „OneNYC 2050“ yra paremti ne tik reikšmingu finansavimu, tačiau ir skirtingiems tikslams pasiekti skirtomis programomis (tokios kaip „NYC Cool Roofs“ ar „RISE: NYC“) bei išleistais teisės aktais (pvz. 97 Vietos įstatymas). Miesto veiksmai apima ir konfrontaciją su taršiomis įmonėmis - 2018 m. sausį Niujorko teisės departamentas pateikė ieškinį penkioms didžiosioms naftos bendrovėms, siekiant, jog miestui būtų atlyginta bendrovių sukelta žala. Reikalaujamos lėšos buvo svarbios prisitaikymo prie klimato kaitos ir atsparumo projektams¹⁴⁹. Nors ieškinys ir buvo atmestas, tačiau 2021 m. imtasi papildomų teisinių veiksmų, kad būtų pasiekti norimi rezultatai. Rezultatai: Tiesioginiai veikėjo elgesio pokyčiai formuojami ne tik per strateginius planus, tačiau taip pat ir įstatymus įpareigojančius atlikti konkrečius veiksmus. 2019 m. Niujorko priimtame Klimato mobilizavimo įstatyme ribojamas naujų ir esamų pastatų, kurių plotas viršija 25 000 kvadratinų pėdų, išmetamų teršalų kiekis (97 vietos įstatymas) bei reikalaujama, kad naujų pastatų statybai būtų naudojama saulės energija

¹⁴⁷ Statista, „GDP of the New York metro area from 2001 to 2020“, Statista, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., <https://www.statista.com/statistics/183815/gdp-of-the-new-york-metro-area/#:~:text=New%20York%20City,trillion%20U.S.%20dollars%20in%202020>.

¹⁴⁸ NYC Office of Climate and Environmental Justice, „About“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/about/about.page>.

¹⁴⁹ NYC Office of Climate and Environmental Justice, „Corporate Accountability“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/achievements/corporate-accountability.page>.

ir žalieji stogai (92 ir 94 vietos įstatymai)¹⁵⁰. 2021 m. gruodį Niujorko įstatymų leidėjai priėmė įstatymą, draudžiantį naujuose pastatuose prijungti gamtines dujas, kad būtų galima naudoti elektrą ar kitus aplinkai nekenksmingesnius šildymo, karšto vandens ir maisto ruošimo šaltinius. Mažiau nei septynių aukštų pastatams įstatymas įsigalios 2023 m. gruodį, o aukštesniems – 2027 m.¹⁵¹ Taip pat, po 2012 m. miestą užgriuvusios superaudros „Sandy“, atsparumas užėmė svarbią rolę kovos su klimato kaitos iniciatyvose ir miestas ėmėsi daug projektų, siekdamas sustiprinti bendruomenių atsparumą būsimoms pakrančių audroms. Netiesioginė miesto įtaka ir rezultatai tarptautinėje politikoje daugiausiai siejami su veikla miestų tinkluose. Šiose organizacijose Niujorkas yra pastebimas ir miesto iniciatyvos įkvėpia kitus ne valstybinius veikėjus aktyviai veikti klimato politikoje, todėl miestų diplomatinė rolė tik auga ir yra itin pastebima klimato politikoje. Niujorko kuria gerąją praktiką, kuria vadovaujasi mažesnius resursus turintys veikėjai. Taigi, Niujorkas reaguodamas į beprecedenčius klimato pokyčius pakeitė požiūrį ir ėmėsi lyderystės pasaulinėje klimato politikoje dėl ko buvo pasiekti tiek tiesioginiai rezultatai vietos lygmeniu ir netiesioginiai rezultatai tarptautinėje arenoje. Poveikis: Niujorkas nuo 2005 m. sumažino išmetamųjų teršalų kiekį 25%. 2020 m. 76,6 % suvartojamos energijos vis dar sudarė iškastinio kuro dujos ir nafta, nors Niujorko pensijų fondai atsisakė 2,8 mlrd. USD investicijų į iškastinį kurą ir investavo 7 mlrd. USD į klimato sprendimus. Mažiau nei 1 % Niujorke registruotų transporto priemonių yra elektrinės. Mieste yra 630 elektromobilių įkrovimo stotelių, kad iki 2025 m. būtų daugiau nei pusė pradinio tikslo – 1000 įkrovimo stotelių¹⁵². Svarbiausias Niujorko klimato plano tikslas, jog iniciatyvos būtų suderintos su atsparumo darbotvarke. Todėl tokie klausimai kaip apsaugojimas nuo potvynių yra nuosekliai sprendžiami. Visgi, šių rodiklių progresą yra įvertinti sudėtingiau, nes rezultatas bus aiškus nelaimės akivaizdoje, kai miestas bus arba pasiruošęs arba ne. Visgi, remiantis atlikta analize, galima daryti išvadą, kad Niujorkas – kaip klimato sprendimų novatorius, kaip pasaulinis finansų ir kultūros centras bei kaip Jungtinių Tautų ir daugybės kitų tarptautinių organizacijų priimančias miestas – turi unikalią galimybę dalyvauti pasauliniuose pokalbiuose dėl klimato kaitos. Miestas visapusiškai pasinaudojo savo padėtimi ir vaidina pagrindinį vaidmenį skatinant pasaulines ambicijas klimato kaitos srityje. Miestas bendradarbiauja su tarptautinėmis institucijomis, organizacijomis ir vyriausybėmis,

¹⁵⁰ New York City Comptroller Brad Lander, „NYC Climate Dashboard“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://comptroller.nyc.gov/services/for-the-public/nyc-climate-dashboard/emissions/>.

¹⁵¹ Joseph Guzman, „New York City Council votes to ban natural gas in new buildings“, The Hill, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://thehill.com/changing-america/sustainability/energy/586018-new-york-city-council-votes-to-ban-natural-gas-in-new/#:~:text=New%20York%20City%20lawmakers%20passed.in%202027%20for%20taller%20buildings.>

¹⁵² New York City Comptroller Brad Lander, „Comptroller Lander Unveils NYC Climate Dashboard to Hold City Accountable to Climate Goals“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://comptroller.nyc.gov/newsroom/comptroller-lander-unveils-nyc-climate-dashboard-to-hold-city-accountable-to-climate-goals/#:~:text=New%20York%20City%20has%20reduced,100%25%20renewable%20energy%20by%202050.>

siekdamas palaikyti agresyvią klimato darbotvarkę¹⁵³. Todėl, galima teigti, kad miestai formuoja globalią klimato politiką ir yra pagrindiniai veikėjai problemų sprendime.

¹⁵³ NYC Office of Climate and Environmental Justice, *International Collaboration*.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Taigi, šiais laikais valstybės nebėra vienintelės tarptautinių santykių dalyvės. Kartu su valstybėmis iškilo subvalstybiniai (regionai ir miestai), viršvalstybiniai (ES) ir nevalstybiniai veikėjai¹⁵⁴. Miesto diplomatijos, kaip paradiplopatijos šakos analizė parodė, kad miestai įgauna vis didesnę svarbą ekonominiu, politiniu, aplinkos ir visuomeniniu požiūriu. Miesto diplomatija literatūroje pradėta analizuoti pakankamai neseniai, tačiau šios mokslo šakos populiarumas didėja, atsižvelgiant į tai, kad miestų įsitraukimas į tarptautinius santykius auga. Miesto diplomatijos literatūra sudaro tvirtą pagrindą miestų vaidmens analizei atlikti.

Klimato kaita yra vienas svarbiausių šios dienos politikos klausimų į kurių sprendimą itin reikšmingai yra įsitraukę ir miestai. Kadangi miestai yra vietos kuriuose klimato kaitos poveikis bus jaučiamas stipriausiai, miestų atstovai itin aktyviai dalyvauja miestų tinkluose, rengia ataskaitas ir klimato programas bei planus. Niujorko atvejo analizė parodė, kad miestas užima lyderio poziciją klimato kaitos darbotvarkės kūrimo ir neretais atvejais ėmėsi lyderystės užimti šią rolę kuomet valstybė nerodė pakankamai iniciatyvos dalyvauti tarptautinėje klimato politikoje. Taigi, miestai bando paveikti globalią klimato kaitos valdyseną į klimatą orientuotomis iniciatyvomis – tokiais kaip strateginių klimato politikos dokumentų kūrimas, plano vykdymas, kuriant įstatyminę bazę, teikiant finansavimą ir kuriant bei dalyvaujant žinių centruose. Bendradarbiavimas su kitais subvalstybiniais veikėjais yra itin svarbus siekiant užsibrėžtų globalių tikslų.

Darbo reikšmė: Atliktas tyrimas yra svarbus įrodant, kad miestai yra ne tik tarptautiniai veikėjai, tačiau ir politikos formuotojai. Miesto diplomatija yra itin svarbi klimato politikos tyrimams, nes miestai yra vieni svarbiausių globalios klimato darbotvarkės kūrėjų. **Rekomendacijos ateities tyrimams:** Atlikti kelių miestų klimato politikos analizę, siekiant nustatyti skirtumus tarp regionų, *Global North* ir *Global South* arba siekiant išsiaiškinti ar tik megamiestai imasi lyderystės klimato politikoje. Tęsti miesto diplomatijos tyrimus atliekant miestų vaidmens analizę ekstremalių situacijų sprendimo kontekste (pvz. COVID-19) ir pan.

¹⁵⁴ Surmacz, *City Diplomacy*, 7.

Literatūra

1. A. T. Kearney, „2021 Global Cities Report, Kearney”, žiūrėta 2022 m. balandžio 11 d., <https://www.kearney.com/global-cities/2021>.
2. A. T. Kearney, „Global cities index and emerging cities outlook: global cities, present and future." *AT Kearney, Chicago, Illinois, USA* (2014).
3. Adam Watson, *Diplomacy: The dialogue between states* (Routledge, 2013).
4. Alina Bradford, Stephanie Pappas, „What are the effects of global warming?“, *Livescience*, žiūrėta 2022 m. vasario 6 d., <https://www.livescience.com/37057-global-warming-effects.html>.
5. Andre Lecours, „Paradiplomacy: Reflections on the foreign policy and international relations of regions” *International negotiation* 7, no. 1 (2002): 91-114.
6. ANMC21, „About ANMC21“, ANMC21, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.seisakukikaku.metro.tokyo.lg.jp/gaimubu/anmc21/anmc21org/english/summary/index.html>.
7. Anna Kosovac, Kris Hartley, Michele Acuto, and Darcy Gunning, „Conducting city diplomacy” (2020).
8. Antony J. Blinken, „The United States Officially Rejoins the Paris Agreement“, State Government, žiūrėta 2022 m. gegužės 9 d., <https://www.state.gov/the-united-states-officially-rejoins-the-paris-agreement/>.
9. Beata Surmacz, „City diplomacy” *Barometr Regionalny. Analizy i Prognozy* 16, no. 1 (2018): 10.
10. Benjamin R. Barber, „If mayors ruled the world” kn. *If Mayors Ruled the World* (Yale University Press, 2013).
11. C40 Cities, „1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www1.nyc.gov/assets/sustainability/downloads/pdf/publications/1point5-AligningNYCwithParisAgrmt-02282018_web.pdf.
12. C40 Cities, „About C40“, C40, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.c40.org/about-c40/>.
13. C40 Knowledge, „1.5°C: Aligning New York City with the Paris Climate Agreement“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/1-5-C-Aligning-New-York-City-with-the-Paris-Climate-Agreement?language=en_US.
14. C40 Knowledge, „Cities Race to Zero“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/Cities-Race-to-Zero?language=en_US.
15. C40 Knowledge, „COP26: What the Glasgow Climate Pact means for cities“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/COP26-What-the-Glasgow-Climate-Pact-means-for-cities?language=en_US.
16. C40 Knowledge, „OneNYC 2050“, C40 Knowledge Hub, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., https://www.c40knowledgehub.org/s/article/OneNYC-2050?language=en_US.
17. Celine Mavrot, „Concerted horizontal policy transfer: How local action can drive national compliance to international norms” kn. *Public Policy Transfer* (Edward Elgar Publishing, 2017).
18. Charles Roger, Peter Dauvergne. „The rise of transnational governance as a field of study” *International Studies Review* 18, no. 3 (2016): 415-437.
19. Chiara Camponeschi, „Narratives of vulnerability and resilience: An investigation of the climate action plans of New York City and Copenhagen” *Geoforum* 123 (2021): 78-88.
20. Daniel Trotta, „Cities drive climate change, and can provide a solution, U.N. says”, Reuters, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., <https://www.reuters.com/business/environment/cities-driving-climate-change-part-solution-un-report-2022-04-05/>.

21. David Criekemans, „Regional sub-state diplomacy from a comparative perspective: Quebec, Scotland, Bavaria, Catalonia, Wallonia and Flanders” *The Hague Journal of Diplomacy* 5, no. 1-2 (2010): 37-64.
22. David Dodman, Jane Bicknell and David Satterthwaite, *Adapting cities to climate change: understanding and addressing the development challenges* (Routledge, 2012).
23. Diana Ürge-Vorsatz, Cynthia Rosenzweig, Richard J. Dawson, Roberto Sanchez Rodriguez, Xuemei Bai, Aliyu Salisu Barau, Karen C. Seto, and Shobhakar Dhakal, „Locking in positive climate responses in cities” *Nature Climate Change* 8, no. 3 (2018): 174-177.
24. Euro Cities, „About us“, Euro Cities, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://eurocities.eu/about-us/>.
25. European Commission, „Continuing urbanization”, EC Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 25 d., https://ec.europa.eu/knowledge4policy/foresight/topic/continuing-urbanisation_en.
26. Europos Komisija, „ES dalyvavimas 26-ojoje klimato kaitos konferencijoje“, EC Europa, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/climate-action-and-green-deal/eu-cop26-climate-change-conference_lt.
27. Europos Komisija, „Prisitaikymas prie klimato kaitos miestuose“, EC Europa, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/priority-themes-eu-cities/climate-adaptation-cities_lt.
28. Europos Sąjunga, „Kas yra klimato kaita?“, Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://europa.eu/youth/get-involved/sustainable-development/what-climate-change_lt.
29. Europos Sąjunga, „Kioto protokolas dėl klimato kaitos“, Europa, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., http://publications.europa.eu/resource/cellar/b2d8257e-bd35-49f6-8356-934286204791.0014.02/DOC_2.
30. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba, „Klimato kaita. Ką daro ES?“, Consilium Europa, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/climate-change/>.
31. GDRC, „The GDRC Guide to City Networks“, GDRC, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://www.gdrc.org/uem/networks/networks.html>.
32. Green Climate Fund, „About GCF“, Green Climate Fund, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., <https://www.greenclimate.fund/about>.
33. Greg Clark, „How cities took over the world: a history of globalisation spanning 4,000 years”, *The Guardian*, žiūrėta 2022 m. vasario 10 d., <https://www.theguardian.com/cities/2016/dec/01/how-cities-took-over-the-world-a-history-of-globalisation-spanning-4000-years>.
34. Harriet Bulkeley, Michele M. Betsill, „Revisiting the urban politics of climate change” *Environmental politics* 22, no. 1 (2013): 136-154.
35. Hirokazu Miyazaki, „Hiroshima and Nagasaki as models of city diplomacy” *Sustainability Science* 16, no. 4 (2021): 1215-1228.
36. ICLEI, „About us“, ICLEI, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., https://iclei.org/en/About_ICLEI_2.html.
37. Inaki Aguirre, „Making sense of paradiplomacy? An intertextual enquiry about a concept in search of a definition” kn. *Regional & Federal Studies* 9(1) (Taylor & Francis, 1999), 205.
38. Irfan Khan, Fujun Hou, „Does multilateral environmental diplomacy improve environmental quality? The case of the United States” *Environmental Science and Pollution Research* 28, no. 18 (2021): 23310-23322.
39. Ivo D. Duchacek, „Perforated sovereignties: towards a typology of new actors in international relations” kn. *Federalism and international relations: The role of subnational units* (Clarendon Press Oxford, 1990), 14-15.

40. Ivo D. Duchacek, *The Territorial Dimension of Politics: Within, Among, and Across Nations* (Routledge, 1986), 240.
41. Jan Melissen, *Diplomatie: raderwerk van de internationale politiek*. Uitgeverij Van Gorcum, 1999.
42. John Vidal „Many treaties to save the earth, but where's the will to implement them?”, *The Guardian*, žiūrėta 2022 m. balandžio 30 d., <https://www.theguardian.com/environment/blog/2012/jun/07/earth-treaties-environmental-agreements>.
43. Jose M. Magone, „Para-Diplomacy Revisited: The Structure of Opportunities of Global Governance and Regional Actors”, *Paradiplomacia*, žiūrėta 2020 m. gegužės 30 d., <http://paradiplomacia.org/upload/downloads/66fc7ecc666b857d415ee890307ab79cjosemagonefinal.pdf>.
44. Joseph Guzman, „New York City Council votes to ban natural gas in new buildings“, *The Hill*, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://thehill.com/changing-america/sustainability/energy/586018-new-york-city-council-votes-to-ban-natural-gas-in-new/#:~:text=New%20York%20City%20lawmakers%20passed,in%202027%20for%20taller%20buildings>.
45. Joseph R. Pitt, Israel Lopez-Coto, Kristian D. Hajny, Jay Tomlin, Robert Kaeser, Thilina Jayarathne, Brian H. Stirm et al. „New York City greenhouse gas emissions estimated with inverse modeling of aircraft measurements” *Elementa: Science of the Anthropocene* 10, no. 1 (2022).
46. Jozef Batora, Nik Hynek, „Fringe players and the diplomatic order” (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 7.
47. Lau Øfjord Blaxekjær, „New practices and narratives of environmental diplomacy”, *E-International Relations Publishing Bristol*, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www.e-ir.info/2016/05/29/new-practices-and-narratives-of-environmental-diplomacy/>.
48. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, „Bendra informacija apie klimato kaitą”, LRV, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/bendra-informacija-apie-klimato-kaita>.
49. Lindsay Maizland, „Global Climate Agreements: Successes and Failures“, *CFR*, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., <https://www.cfr.org/backgrounder/paris-global-climate-change-agreements>.
50. Mary L. Cadenasso, Steward TA Pickett, Kirsten Schwarz, „Spatial heterogeneity in urban ecosystems: reconceptualizing land cover and a framework for classification” *Frontiers in Ecology and the Environment* 5, no. 2 (2007): 80-88.
51. Mark Jayne, Philip Hubbard, and David Bell, „Twin Cities: Territorial and Relational Geographies of ‘Worldly’ Manchester”, *Urban Studies* 50, no. 2 (February 2013): 239–54.
52. Mark Kurlansky, *The big oyster: history on the half shell* (New York: Ballantine Books, 2007).
53. Meera Murali, Joseph Feyertag, Tom Hart, Amina Khan, Ian Langdown, Paula Lucci, Stephen Gelb, „10 things to know about the impacts of urbanisation”, *ODI*, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.odi.org/publications/11218-10-things-know-about-impacts-urbanisation>.
54. Melissa Denchak, „Paris Climate Agreement: Everything You Need to Know“, *NRDC*, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., <https://www.nrdc.org/stories/paris-climate-agreement-everything-you-need-know>.
55. Michele Acuto, „City Diplomacy“ kn. *The Sage Handbook of Diplomacy* (Sage, 2016), 510-520.
56. Michele Acuto, „Give cities a seat at the top table” *Nature* 537, no. 7622 (2016): 611-613.

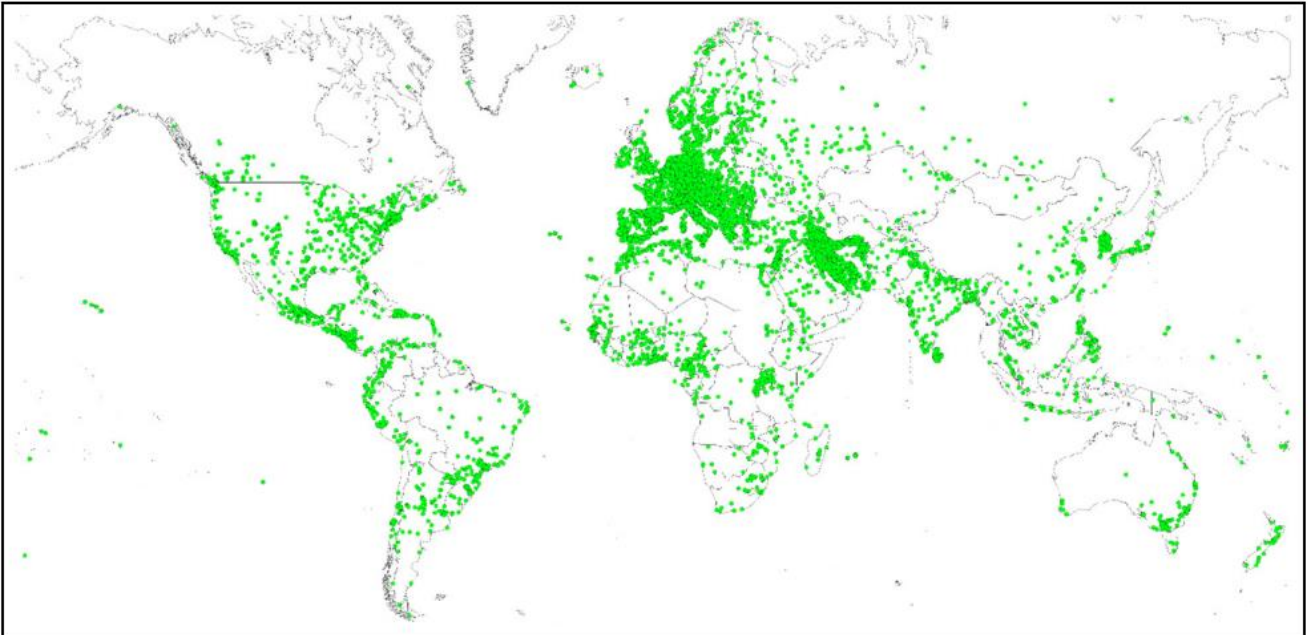
57. Michele Acuto, Benjamin Leffel, „Understanding the global ecosystem of city networks” *Urban Studies* 58, no. 9 (2021): 1758-1774.
58. Michele Acuto, Parag Khanna. "Nations are no longer driving globalization—cities are." *Quartz*, May 3 (2013).
59. Michele Acuto, Steve Rayner, „City networks: breaking gridlocks or forging (new) lock-ins?” *International Affairs* 92, no. 5 (2016): 1147-1166.
60. National Geographic, „The History of Cities“, National Geographic, žiūrėta 2022 m. vasario 10 d., <https://www.nationalgeographic.org/article/history-cities/>.
61. New America, „RISE : NYC”, New America, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://www.newamerica.org/resilient-communities/flexible-future-ready-networks/rise-nyc/>.
62. New York City Comptroller Brad Lander, „Comptroller Lander Unveils NYC Climate Dashboard to Hold City Accountable to Climate Goals“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://comptroller.nyc.gov/newsroom/comptroller-lander-unveils-nyc-climate-dashboard-to-hold-city-accountable-to-climate-goals/#:~:text=New%20York%20City%20has%20reduced,100%25%20renewable%20energy%20by%202050.>
63. New York City Comptroller Brad Lander, „NYC Climate Dashboard“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 12 d., <https://comptroller.nyc.gov/services/for-the-public/nyc-climate-dashboard/emissions/>.
64. New York City Council, „Securing Our Future“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., [https://council.nyc.gov/data/securing-our-future/#:~:text=Among%20other%20global%20leaders%2C%20New,2050%20\(80%C3%9750\)](https://council.nyc.gov/data/securing-our-future/#:~:text=Among%20other%20global%20leaders%2C%20New,2050%20(80%C3%9750))
65. NYC „OneNYC 2050 Building A Strong And Fair City”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d., <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/01/OneNYC-2050-Full-Report-1.3.pdf>.
66. NYC Business, „NYC CoolRoofs”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www1.nyc.gov/nycbusiness/article/nyc-coolroofs>.
67. NYC Mayor’s Office of Resiliency, „Climate Resiliency Design Guidelines”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., [https://www1.nyc.gov/assets/orr/pdf/NYC Climate Resiliency Design Guidelines v4-0.pdf](https://www1.nyc.gov/assets/orr/pdf/NYC%20Climate%20Resiliency%20Design%20Guidelines%20v4-0.pdf).
68. NYC Office of Climate and Environmental Justice, „About“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/about/about.page>.
69. NYC Office of Climate and Environmental Justice, „Corporate Accountability“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 11 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/achievements/corporate-accountability.page>.
70. NYC Office of Climate and Environmental Justice, „GHG Inventory”, NYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/reports-and-data/ghg-inventory.page#:~:text=The%20Inventory%20of%20New%20York,inventories%3A%20Citywide%20and%20City%20Government.>
71. NYC Office of Climate and Environmental Justice, „International Collaboration“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 13 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainability/achievements/international-collaboration.page>.
72. NYC Office of Climate and Environmental Justice, „New York City Panel on Climate Change“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www1.nyc.gov/site/orr/challenges/nyc-panel-on-climate-change.page>.
73. NYC Sustainable Buildings, „Local Law 97“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d., <https://www1.nyc.gov/site/sustainablebuildings/l197/local-law-97.page>.

74. NYC, „Action on Global Warming: NYC's Green New Deal”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., <https://www1.nyc.gov/office-of-the-mayor/news/209-19/action-global-warming-nyc-s-green-new-deal#/0>.
75. NYC, „One New York The Plan for a Strong and Just City”, NYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 25 d., <http://www.nyc.gov/html/onenyc/downloads/pdf/publications/OneNYC.pdf>.
76. Nilda Mesa, „Cities and climate resilience (NYC Office of Sustainability).” In Collaborating for Climate Resilience, Routledge, 2021, 10-24.
77. Noe Cornago, „Diplomacy and paradiplomacy in the redefinition of international security: Dimensions of conflict and co-operation” kn. *Regional & Federal Studies* 9(1) (Taylor & Francis, 1999), 40.
78. Noe Cornago, „Perforated sovereignties, agonistic pluralism and the durability of (para) diplomacy” kn. *Sustainable diplomacies* (London: Palgrave Macmillan, 2010), 100.
79. Oliver Heidrich, Diana Reckien, Marta Olazabal, Aoife Foley, Monica Salvia, Sonia de Gregorio Hurtado, Hans Orru et al. „National climate policies across Europe and their impacts on cities strategies” *Journal of environmental management* 168 (2016): 36-45.
80. OneNYC 2050, „2021 Progress Report Delivering On The Green New Deal”, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/wp-content/uploads/2021/05/OneNYC-2021-Progress-Report.pdf>.
81. OneNYC 2050, „2022 Progress Report“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://1w3f31pzvdm485dou3dppkcq-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2022/05/OneNYC-2022-Progress-Report.pdf>.
82. OneNYC 2050, „New York City’s Green New Deal“, OneNYC, žiūrėta 2022 m. balandžio 29 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/#:~:text=OneNYC%202050%20is%20a%20strategy,a%20strong%20and%20fair%20city>.
83. OneNYC 2050, „The Strategy“, NYC, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://onenyc.cityofnewyork.us/initiatives/the-strategy/>.
84. Panayotis Soldatos, „An explanatory framework for the study of federated states as foreign-policy actors” kn. *Federalism and international relations: The role of subnational units* (Clarendon Press Oxford, 1990), 34-53.
85. Renee Cho, „How New York City is Preparing For Climate Change”, Columbia Climate School, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://news.climate.columbia.edu/2019/04/26/new-york-city-preparing-climate-change/>.
86. Robert Boardman, *International organization and the conservation of nature* (Springer, 1981).
87. Robert Kaiser, „Sub-State Governments in International Arenas: Paradiplomacy and Multi-level Governance in Europe and North America” kn. *Mastering Globalization* (Routledge, 2005), 90–103.
88. Rogier Van der Pluijm, Jan Melissen, „City diplomacy: the expanding role of cities in international politics”, Netherlands Institute of International Relations „Clingendael”, žiūrėta 2022 m. sausio 25 d., https://www.uclg.org/sites/default/files/20070400_cdsp_paper_pluijm.pdf.
89. Ronald Peter Barston, *Modern diplomacy* (Routledge, 2019).
90. Sally Goldenberg, Danielle Muoio Dunn, „New York City fails zero waste pledge. Why it’s going backward.”, Politico, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., <https://www.politico.com/news/2022/04/22/zero-waste-new-yorkers-recycle-00026708>.
91. Samar Khurshid, „For Next Steps in City's 'Green New Deal' and Covid Recovery, Coalition Offers Plan for 100,000 Climate Jobs“, Gotham Gazette, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://www.gothamgazette.com/city/9842-next-steps-nyc-green-new-deal-coalition-100000-climate->

108. United Nations „The Paris Agreement“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement#:~:text=It%20is%20an%20issue%20that,2015%3A%20the%20historic%20Paris%20Agreement.>
109. United Nations Climate Change, „About the Secretariat“, UNFCCC, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>.
110. United Nations Climate Change, „Conference of the Parties (COP)“, UNFCCC, žiūrėta 2022 m. kovo 13 d., <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>.
111. United Nations, „PlaNYC City-Wide Sustainability Plan (New York City)“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 10 d., <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=99&nr=30&menu=1449>.
112. United Nations, „Visitor Centre“, UN, žiūrėta 2022 m. gegužės 7 d., <https://www.un.org/en/visit/about-us>.
113. United Nations, „What Is Climate Change?“, UN, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change>.
114. Valerie Masson-Delmotte, Panmao Zhai, Anna Pirani, Sarah L. Connors, Clotilde Péan, Sophie Berger, Nada Caud, Yang Chen, Leah Goldfarb, Melissa I. Gomis, Mengtian Huang, Katherine Leitzell, Elisabeth Lonnoy, J.B. Robin Matthews, Thomas K. Maycock, Tim Waterfield, Ozge Yelekçi, Rong Yu, Baiquan Zhou, „Climate Change 2021: The Physical Science Basis“, IPCC, žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM_final.pdf.
115. Vanesa Castan Broto, „Urban governance and the politics of climate change“ *World development* 93 (2017): 1-15.
116. Vinicius Mendes, „Public policies and transnational city networks: strengthening the agency on global climate change governance“ (pranešimas konferencijoje: 2018 Utrecht Conference on Earth System Governance), žiūrėta 2022 m. sausio 5 d., https://www.researchgate.net/publication/329130999_Public_policies_and_transnational_city_networks_strengthening_the_agency_on_global_climate_change_governance.
117. William Solecki, „Urban environmental challenges and climate change action in New York City“ *Environment and Urbanization* 24, no. 2 (2012): 557-573.
118. World Population Review, „New York City, New York Population 2022“, World Population Review, žiūrėta 2022 m. gegužės 15 d., <https://worldpopulationreview.com/us-cities/new-york-city-ny-population>.
119. Zhu Zhongming, Liu Wei, „Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries: Aggregate Trends Updated with 2019 Data“, OECD, žiūrėta 2022 m. vasario 16 d., <https://www.oecd.org/env/climate-finance-provided-and-mobilised-by-developed-countries-aggregate-trends-updated-with-2019-data-03590fb7-en.htm>.

Priedai

1 priedas. Miestų tinklų narystės žemėlapis (2017 duomenys)

Šaltinis: Michele Acuto, Benjamin Leffel, „Understanding the global ecosystem of city networks” *Urban Studies* 58, no. 9 (2021): 1758-1774.

2 priedas. Miestų tinklų, įtrauktų į tarptautinį klimato valdymą, pavyzdžiai

Pavadinimas (originalo kalba)	Pavadinimas (lietuvių kalba)	Save apibūdina kaip:	Veikla:	Svarba:
ICLEI - Local Governments for Sustainability iclei. org	Vietos vyriausybės už tvarumą	„Pirmaujantis pasaulinis tinklas, apimantis daugiau nei 1500 miestų, miestelių ir regionų, įsipareigojęs kurti tvarią ateitį“	Jie tiesiogiai dirba su „nariais“, vietos valdžia, tobulindami vietinę praktiką ir turi politinę įtaką visame pasaulyje.	Įkurta 1990 m., ICLEI atliko pagrindinį vaidmenį skatinant tvarumo darbotvarkes. ICLEI sukūrė vieną novatorišką išmetamųjų teršalų aprašų metodiką.
C40 Cities - Climate Leadership Group c40. org	C40 Miestai – klimato lyderystės grupė	„Pasaulio megamiestų tinklas, įsipareigojęs kovoti su klimato kaita“	C40 koordinuoja bendradarbiavimo ir dalijimosi žiniomis procesus, taip pat miestu pagrįstą metrikų kūrimą.	2005 m. įkurtas tinklas padidino miestų ir klimato kaitos darbotvarkės žinomumą, dalyvaujant garsies merams ir Klintono fondui.
The World Mayors Council on Climate Change worldmayorscouncil.org	Pasaulio merų taryba klimato kaitos klausimais	„Atsidavusių vietos valdžios lyderių, susirūpinusių klimato kaita, aljansas“	Taryba vienija merus, buvusius merus ir tarybos narius, kurie asmeniškai įsipareigoja imtis politinių veiksmų klimato kaitos srityje.	2005 m. Kiote įkurtą tarybą sudaro 80 narių ir ji dirbo siekdama įgyvendinti politiškai apgalvotas iniciatyvas, kurios įtraukė klimato kaitą į vietos darbotvarkes.
United Cities and Local Governments (UCLG) uclg. org	Susivieniję miestai ir vietos valdžios institucijos	„UCLG atstovauja ir gina vietos valdžios interesus pasaulinėje arenoje, nepaisant to, kokio dydžio bendruomenes jos aptarnauja“	UCLG misija yra propaguoti demokratinę savivaldą ir skatinti iniciatyvas ją skatinti, atstovauti vietos valdžiai ir plėtoti politiką, iš kurių daugelis yra susijusios su klimato kaita.	Nuo pat įkūrimo 2004 m. UCLG turėjo tvirtą balsą formuojant tarptautines darbotvarkes, turėdama aiškiai demokratinio valdymo propagavimo darbotvarkę, kuri taip pat skatino pagrindinę klimato kaitos politiką
Global Network of Regional Governments for Sustainable Development (NRG4SD) nrg4sd. org	Pasaulinis regioninių vyriausybių tinklas tvariam vystymuisi	„Pelno nesiekianti tarptautinė organizacija, pasauliniu lygmeniu atstovaujanti subnacionalinėms vyriausybėms ir subnacionalinių vyriausybių asociacijoms“	Jie prisidėjo prie pagrindinių iniciatyvų, tokių kaip Sent Malo deklaracija, kuri paskatino JTAP/JTVP „Teritorinį požiūrį į klimato kaitą“ ir pradinius projektus Ugandoje, Urugvajuje, Albanijoje, Alžyre, Kolumbijoje, Etiopijoje, Peru ir Senegale.	Nuo pat įkūrimo 2002 m. Pasaulio viršūnių susitikime Johannesburge NRG4SD bendradarbiauja su JT organizacijomis, siedami klimato kaitos tikslus su tvaraus vystymosi tikslais.
R20 Regions of Climate Action Regions20.org	R20 Klimato veiksmų regionai	„R20 yra regioninių vyriausybių vadovaujama partnerių koalicija, kuri skatina ir įgyvendina projektus, skirtus vietinei ekonominei ir aplinkosauginei naudai gauti.“	Atspindėdamas C40 struktūrą ir veikimo formas, R20 akcentuoja technologijas ir finansavimo būdus, kurie gali padėti kovoti su klimato kaita nepakenkiant ekonomikos augimui.	2010 m. Kalifornijos gubernatoriaus Arnoldo Schwarzeneggerio įkurtas tinklas pripažįsta skirtingus subnacionalinės valdžios lygius. Ji turi 580 narių ir aktyviai dalyvauja COP.
Energy Cities energy-cities.eu	Energijos miestai	„Europos vietos valdžios institucijų asociacija pereinant prie energetikos“	Asociacija rengia pasiūlymus, kaip paspartinti perėjimą, padėti savo nariams tiesiogiai.	1990 m. sukurtas tinklas atstovauja daugiau nei 1000 vietos valdžios institucijų Europoje, daugiausia savivaldybės
Covenant of Mayors covenantofmayors. eu	Merų paktas	„Pasirašiusios vietos valdžios institucijos dalijasi vizija, kaip padaryti miestus dekarbonizuotus ir atsparius, kur piliečiai turi prieigą prie saugios, tvarios ir įperkamos energijos.“	Pasirašydamos paktą, vietos valdžios institucijos įsipareigoja parengti Tvarios energijos ir klimato veiksmų planą ir nustatyti stebėsenos procesą.	Nuo 2005 m. daugiau nei 6000 „demokratiškai suformuotų vietos valdžios institucijų“ pasirašė paktą, formuojantį vietos ir Tarptautinę politiką.
Asian Cities Climate Change Resilience Network (ACCCRN) acccrn. org	Azijos miestų atsparumo klimato kaitai tinklas	„Daugiametė iniciatyva, skirta sustiprinti daugiau nei 50 sparčiai urbanizuojančių miestų Bangladeše, Indijoje, Indonezijoje, Filipinuose, Tailande ir Vietname, kad jie galėtų išgyventi, prisitaikyti ir transformuotis su klimatu susijusio streso ir sukrėtimų akivaizdoje.“	Jie tiesiogiai dirba su nariais, daugiausia su individualiais praktikais, kad palaikytų partnerysčių plėtrą ir suteiktų prieigą prie bendrų žinių.	Finansuojamas Rokfelerio fondo, ACCCRN padarė didelę įtaką bendradarbiaujant miestų atsparumo srityje ir padidino savo nacionalinių partnerių, tokių kaip Mercy Corps Indonesia, žinomumą.
Japan, the Coalition of Local Governments for Environmental Initiative (COLGEI) Colgei. org	Japonija, vietos valdžios institucijų koalicija už aplinkosaugos iniciatyvą	Tai narių tinklas, atstovaujantis vietos valdžiai Japonijoje	Nariai yra vietos valdžios institucijos, taip pat kitos organizacijos, pavyzdžiui, universitetai arba suinteresuoti visuomenės nariai.	Nuo 1990-ųjų pradžios COLGEI rengia kasmetinę konferenciją, skirtą dalytis praktika ir patirtimi; bendradarbiauja su ICLEI.

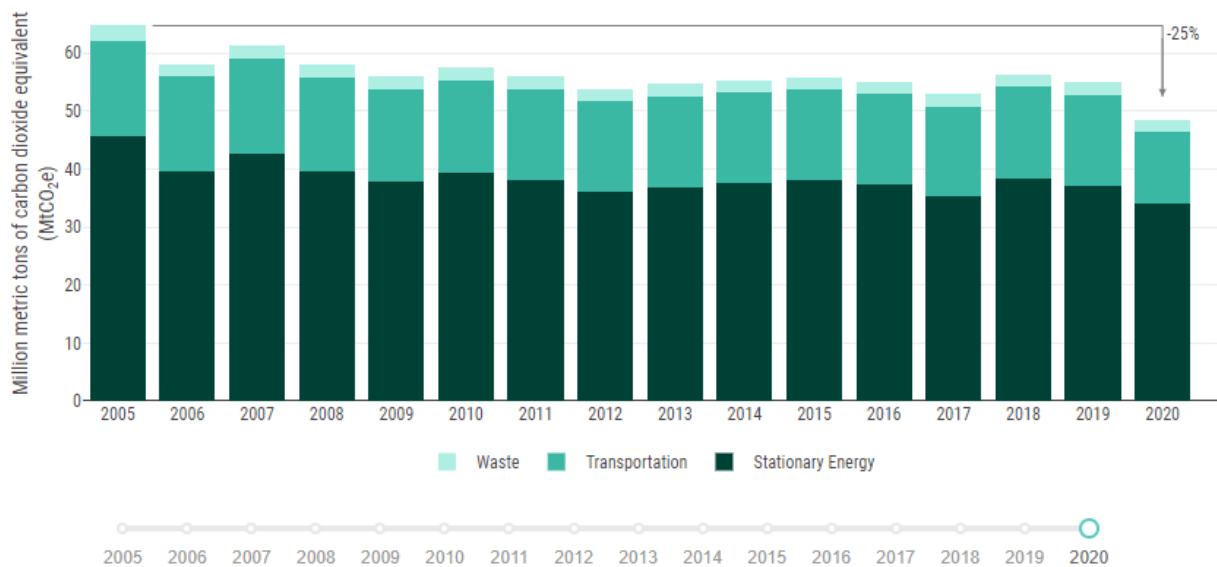
Šaltinis: Sudaryta autorės, remiantis miestų tinklų oficialiais internetiniais puslapiais.

3 priedas. Infrastruktūriniai, instituciniai ir elgsenio blokavimo mechanizmai pagrindinėms švelninimo strategijoms. Raudonas, neigiamas *lock-in*; žalias, teigiamas; oranžinės spalvos, gali būti teigiamas arba neigiamas. Atspalviai atspindi *lock-in* stiprumą.

Pagrindinės miestų taršos mažinimo strategijos	Infrastruktūriniai <i>lock-in</i>	Instituciniai <i>lock-in</i>	Elgsenos <i>lock-in</i>
Miestų planavimas, žemės panaudojimas, perkėlimas	Miestų forma, struktūra, gyventojų tankis, inžineriniai tinklai	Miesto sprendimų priėmimas negali planuoti ilgalaikės naudos	Pirmenybė teikiama mažo ir vidutinio gyventojų tankio miesto dalims
Transporto įpročių keitimas, dalijimasis transporto priemonėmis, viešasis transportas, eismo optimizavimas	Ilgalaikė viešojo transporto infrastruktūra Dalijimosi transporto priemonėmis schemos turi mažesnius investicijų poreikius	Dabartinės industrijos priešinasi pertvarkos pokyčiams	Dalijimasis transporto priemonėmis reikalauja elgsenos pasikeitimo Priimtinas viešasis ir nemotorinis transportas locks culture in
Didelio efektyvumo, mažos emisijos, mažesnės transporto priemonės	Krovimo stotelės, gali trūkti autoservisų infrastruktūros	Palankesnės sąlygos privačiam, o ne viešajam transportui	Automobiliai kaip statuso simboliai
Mažai energijos reikalaujanti, atspari, 'žalioji' architektūra	Aukštos kokybės pastatų emisija gali būti 90 % mažesnė nei įprastinių pastatų	Finansiniai iššūkiai daugeliui 'mažų' investicijų su ilgu atsiperkamumu	Pasipriešinimas vedinimo sistemoms, atidaromi langai
Didelio efektyvumo įranga ir pastato eksploatavimas	(Santykinais trumpas tarnavimo laikas)		
Mažinant miestų šilumos salas (įskaitant baltus ir žalius paviršius ir pan.)	Trūksta erdvės miesto žalinimui. Statybinių medžiagų su dideliu albedo prieinamumas	Blogi ir pasenę statybos kodeksai ir taisyklės	Kultūra palaikanti tam tikrą statybos estetiką
Infrastruktūra – integruotų atsinaujinančios energijos sistemų gamyba	Esama infrastruktūra gali apriboti galimybes	Nepalankios finansinės paskatos ir mokesstinė aplinka; įsitvirtinę operatoriai	Negebėjimas įvertinti galimos finansinės ir kitos naudos
Kuro keitimas į tą kuris generuoja mažiau anglies dioksido	Infrastruktūra dažnai neprieinama	Finansų politika, įsitvirtinę operatoriai; persekęs turtas	Aukšta arba santykinai aukšta mažiau aplinką teršiančių technologijų
Įperkamos mažai anglies dvideginio išskiriančios, patvarios statybinės medžiagos; medienos infrastruktūra	Alternatyvus biomasės išteklių panaudojimas	Rinkos inercija; persekęs turtas ir įsitvirtinę operatoriai	Suvokimo trūkumas
Anglies surinkimas ir panaudojimas statybinėse medžiagose	Inercija iš esamų industrijų	Tinkamos anglies kainos trūkumas	Baimė prarasti darbą dėl naujovių; susirūpinimą dėl galimos rizikos
Gyvenimo būdas, elgsena, tvarus vartojimas ir gamyba, dalijimosi ekonomika, žiedinė ekonomika	Mažas alternatyvios infrastruktūros pasirinkimas	Valstijų ir miestų konkurencija dėl regiono gerovės	Pasipriešinimas pokyčiams, inercija kultūrose, normose ir vertybėse

Šaltinis: Diana Ürge-Vorsatz, Cynthia Rosenzweig, Richard J. Dawson, Roberto Sanchez Rodriguez, Xuemei Bai, Aliyu Salisu Barau, Karen C. Seto, and Shobhakar Dhakal, „Locking in positive climate responses in cities” *Nature Climate Change* 8, no. 3 (2018): 174-177.

4 priedas. Metinis Niujorko ŠESD išmetimas pagal sektorius: pastatai (tamsiai žalia), transportas (žalia) ir atliekos (šviesiai žalia)

Šaltinis: Inventory of New York City Greenhouse Gas Emissions <<https://nyc-ghg-inventory.cusp.nyu.edu>>

SUMMARY

This paper focus on The Role of City Diplomacy in Climate Change Action: Case Study Of New York. As M. Acuto points out, cities are still invisible actors in international relations, whose role in the discipline of international relations is not valued, despite their significant involvement in solving global problems. So, in this paper, I seek to analyse the role of cities and city diplomacy in tackling one of the most important international challenges of our time, climate change, based on an analysis of one of the world's largest cities New York. This paper objective is to systematize literature insights of paradiplomacy and city diplomacy to elucidate how cities are trying to influence global climate change governance, based on an analysis of the New York case.

Tasks:

1. To review the literature on paradiplomacy and city diplomacy;
2. Analyse the importance of international agreements and city networks in climate change policy;
3. Identify climate change-oriented urban initiatives based on a case study of New York.

Work structure:

1. Formation of the concept of paradiplomacy and interpretation of city diplomacy in the literature with additional analysis of the role of city networks as participants in international relations;
2. Features of climate change policy and the importance of international agreements and organizations in climate diplomacy, including city networks;
3. Analysis of the actions and role of the city of New York as a leader in climate policy in the international context.

Nowadays, states are no longer the only participants in international relations. Sub-state (regions and cities), supranational (EU) and non-state actors have emerged alongside states. The analysis of city diplomacy as a branch of paradiplomacy has shown that cities are becoming increasingly important in economic, political, environmental, and social terms. City diplomacy has only recently begun to be analysed in the literature, but the popularity of this discipline is growing as cities become more involved in international relations. The literature on city diplomacy provides a solid basis for analysing the role of cities.

Climate change is one of the most important policy issues today, and cities are also heavily involved in tackling it. As cities are the places where the effects of climate change will be felt most strongly, cities are particularly involved in urban networks, preparing reports and climate programs and plans. The

analysis of the New York case showed that the city is taking the lead in developing a climate change agenda and has often taken the lead when the state has not shown sufficient initiative to participate in international climate policy. Thus, cities are trying to influence global climate change governance through climate-oriented initiatives such as the development of strategic climate policy documents, the implementation of the plan, the development of the legal framework, and the development and participation of knowledge centres. Cooperation with other sub-national actors is crucial to achieving global goals.

Significance of the work: The study is important in proving that cities are not only international actors but also policy makers. City diplomacy is crucial for climate policy research, as cities are at the forefront of the global climate agenda. Recommendations for future research: Carry out an analysis of climate policy in several cities to identify differences between regions, Global North, and Global South, or to see if only megacities are taking the lead in climate policy. Continue research on urban diplomacy to analyse the role of cities in the context of emergency response (eg COVID-19), etc.